

Nekoliko črtic iz mojih mladih let.

(Spisal Matija Torkar.)

Več prijateljev in tovarišev me je nagovarjalo, naj jim podam o sebi kak obširnejši življenjepis, kakor ga je podal blagega mi spomina moj šestnajstletni sošolec, rajni gospod prof. Josip Marn v svojem „Jezičniku“ XXX. l. 1892., na str. 20 in 21. Pravijo, da za meno ne bo nihče več vedel in opisoval zanimivih podrobnostij iz dōbe našega probujanja. A vsakdo vé, kako sitno delo mi s tem nakladajo moji dragi znanci, ker je težko zaradi prirojenega samoljubja držati se povsodi popolne nepristranosti. Zato naj mi nihče ne zameri ¹⁾, da namestu obširnega življenjepisa podam le nekoliko črtic iz mladostne dōbe, zlasti še, ker mi moje poznejše bivanje v Gorotanu in tedanje delovanje na političnem polju ne more dati prostega duška; tudi ni politika predmet lepoznanškemu listu.

Rodil sem se, kakor gosp. Marn prav piše, dné 27. svečana l. 1832., a ne v Zasipih (Zaspih), kakor on pravi, ampak pōd Zasipi v vasi „Mužje“, ki štejejo najst hišnih števil in so združene s hišnimi številkami zasipskimi. Krstil me je v Gradu tedanji župnik gosp. Ivan Pristov, ki je bil ob enem zasipski administrator pred dohodom domačega župnika plem. g. Josipa Hillmayerja. Tu najprej omenjam, da ne pišem imena svoje rojstvene župnije, kakor se doslej povsodi bere in je še celó rajni Metelko

¹⁾ Da ne bi kdo napačno umeval in sodil čislanega gospoda pisatelja, treba opomniti, da ga je največ urednik tega lista prosil, naj opiše svoje življenje. Zvedenec vé, da taki življenjepisi najlepše pojasnjujejo ono dōbo, v kateri so živeli opisani možje. Gospod pisatelj je imel obilo prilike, da je natančno opazoval svojo dōbo, in ima dovolj kritičnega duha, da o posameznostih sodi po pravici. Upajmo, da dodá temu spisu še drugi del.

Uredništvo.

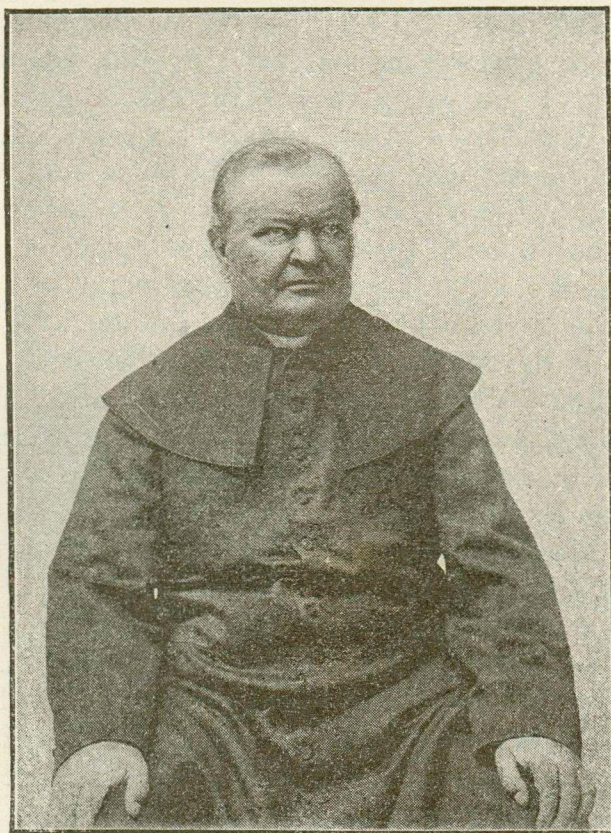
pisal, „Zasp“ ali celó „Zaspo“, ampak „Zasip“. „Zaspo“ nihče ne govori v blejskem okraju; ob robu savskega obrežja proti globokemu jarku brezniške strani pa je res dovolj zasipov in posipov. Gotovo je, da ime vasi „Zasip“ izvira od zasipanja. Da se spodnji del vasi imenuje „Mužje“, opravičeno je zato, ker že v malem deževju res dokaj vode rado cezí iz obrežja, in se takoj pod „Mužjami“ nahajajo najbistrejši, najhladnejši studenci, izvirajoči iz podnožja Holmskega gorovja. Ti napajajo ljudi in blago, on-

dotne rovte, loke in senožeti, viseče proti Savi. Še sedaj se mi v kraški zaduhli vročini često toži po hladnih, bistrih in srebrnočistih izvirkih, ko moram piti kapnico. Nad vse krasen je razgled nad Zasipi vrh tako imenovanega Holma pri kapelici svete Katarine na poti proti slapu na Radolni po vsi blejski in brezniški okolici doli do Kranja in svetega Jošta; in prav ta prekrasni razgled, mislim, je imel Prešern pred očmi, ko sta mu iztekli izpod peresa zlati vrstici:

Dežela Kranjska nima
lepš'ga kraja,
Ko je z okol'co ta —
podoba raja.

Iz otročjih let omenjam le nekaterih izrednih, bolj smešnih dogod-

bic, kakoršnih ni doživel vsakdo. Tako n. pr. me je moral zibati od mene osem let starejši brat Anton. A ker ga je mikalo na vás med druge paglavčke, domisli si, da naveže zibel na dolg motvoz in me tako ziblje tudi iz daljave. Često pa se je prigodilo, da je preobrnil zibel in mene. Ko je prišla mati s polja domov, našla me je poveznjenega in na vse grlo kričече; po Antonu je pa pela leskovka, dasi ga ni hotela popboljšati. Zame je imelo to ljubeznivo zibanje — tako so rekali — to dobro stran, da so se

Matija Torkar. (Fotogr. dr. Fr. L.)

mi že otroku prsi razširile in imam še dandanes krepak glas.

V dōbi mojih otročjih let so bivale pri naši hiši tri matere, moja, očetova in materina. Materini materi, stari in bolehave ženici, je pošiljal tedaj ujec, profesor v Ljubljani, T. Kapuz, kave in sladkorja za vsakdanji poboljšek. V tistih časih še pri nas nikdo ni videl, še manj pa pri hiši imel gizdave in potratljive kave. V vsi vasi, broječi petdeset hišnih števil, ni je bilo drugodi, kakor v župnišču in pa pri nas. Stara moja mati je pila to čobodro dan na dan in tako še mene klicala k temu gosposkemu oblizku. Tako pa so mi že otroku s to „črno juho“, kakor sem tedaj imenoval sedanji „hišni mir“, izpridili vse živce in zastrupili kri, da mi odslej in še dandanes tolikanj rada bruha v glavo. Iz izkušnje torej vem, kako prav delajo umni ljudje in še zlasti župnik Kneipp, da se na vso moč upirajo temu nesrečnemu strupu človeškega rodú. Jako je obžalovati, da je njih upiranje brezuspešno.

Ker sem pa imel v otročjih letih tri matere, ni bilo nič posebnega, če povem, da mi niso dajale le „črne juhe“, temveč so mi znale rezati tudi duhovnega kruha. Učile so me vsakdanjih molitvic iz katekizma. Zlasti me je moja mati od petega leta naprej ob nedeljah in ob praznikih redno jemala s seboj k božji službi. Da sem bil v cerkvi tih in pokojen, odkazala mi je sedež na poklekniku pri izpovednici, sama pa me je opazovala iz klopi. Seveda ni bila vselej z menoj prav zadovoljna. V takih slučajih mi je dajala iz žepa kosce belega kruha, doma pa mi kazala brezovko pod tramom. Slušal sem jo toliko, da sem, ne še sedem let star, znal na pamet litanije Matere Božje, ker smo jih z rožnim vencem molili leto in dan. Ko izpolnim sedmo leto, nisem imel nobene matere več. Pobralla jih je smrt zaporedoma, naposled mojo pravo mater. Pred sv. Jurijem je šla še trebit na loko mejo okrog zelnika, in jaz sem bil ž njo. Domov prišedša potoži, da jo hudo bōde na desni strani, in gre v posteljo. Ljudje po vasi so pa rekli: „Kdor v petek zboli, temu kaj rado zvoni“, in res je drugi petek umrla za pljučnico, stoprav 44 let stara. To je bil zame preobratnik. Doslej sem bil menda namenjen za plug in motiko; tedaj me odmenijo za šolo. Po materini smrti pride namreč najstarejši brat Valentin, tedaj bodoči sedmošolec, domov na počitnice. Oče se ž njim pomeni, kaj bi bilo storiti z menoj, najmlajšim sedemletnim poskočnikom. Sklep je kmalu storjen, da me brat ob sv. Mihelu vzame s seboj v ljubljanske šole. Tako sem o malem šmarnu l. 1839. trgal zadnje češplje in prekljal zadnje orehe, sv. Mihel pa me je odpeljal v belo Ljubljano.

Čudna vas je ta — bela Ljubljana, rekel bi Ribničan, ker še plota nima, da bi konja privezal k vereji. Tudi meni se je zdela čudna, pa še jedenkrat tako velika, kakor Grad, kamor sem doma po materini smrti često zahajal k svoji dobri teti. Stavb od Šiške doli, kakor kolizeja, protestantske cerkve, Tavčarjeve hiše, Slonovega hōtela itd. ni bilo nikjer, in o železnici se nikomur ni sanjalo. Vendar se mi je zdela Ljubljana tako velika, da tretji dan, ko je odšel oče proti domu, nisem znal najti izhoda proti Šiški, ko sem jo od dolgega časa namerjal popihati, od koder sem bil prišel. Ko se zjutraj ob sedmi uri za Ljubljanico pricmerim mimo Regalijeve hiše na šempeterskem predmestju, pride me beguna brat iskat, da me zopet nazaj odvēde na stanovanje. Kuglova gospoda iz Smokuča, Frančišek in Miha, sta še živi priči tega dogodjaja, ki je meni izžemal toliko in tako bridkih solz po domači vasi, po ljubih „Mužjah in Zasipih“.

Z začetkom vinotoka me je vodil brat prvič v šolo, kjer se nas je v spodnjem oddelku I. razreda sešlo nad 140 dečkov močno jednake velikosti in jednake učenosti. Ura odbije osem, in v šolo vstopijo nam čisto nepoznani gospodje v zapetih suknjah: pok. vodja Šlakar, katehet Zavašnik in učitelj Klander. Gospodje se prekrizajo in mi za njimi, a v jeziku nam čisto ptujem. Da smo molili, sklepali smo iz tega, ker smo se prej in slej pokrizali. S tem se je torej pričel naš nauk. Nato nam gospod Klander najprej nemški, potem pa tudi slovenski razloži, da bo sedaj gospod vodja vsakogar, ki se je vpisal v šolo, poklical po imenu, vsakateri naj torej vstane, pomolí roko kvišku in odgovori: „hier!“ Šlo je dokaj v redu, in še nemškega „hier!“ so se bili nekateri privadili. Ko pa pokliče: „T . . . r Mathias“, ne oglasi se nihče. Gospod Klander, star, izkušen gospod, ki je bil izšolal že razne umetnike, jame takoj po klopéh zaporedoma izpraševati dečke, kako se pišejo. Vedeli so vsi. Ko je pa po sreči že v drugi klopi prišla vrsta name, nisem znal razvozlati tega problema. Vpraša me dalje: „Čegav si? kje si doma? kako ti je ime?“ To pa so bila že vprašanja, katerim sem povoljno odgovarjal. „No, vidiš“, dé oni, „prav ti si tisti, katerega smo klicali in iskali. Vselej, kadar te pokličemo s tem imenom, vstani, pa dvigni roko in reci: hier!“ Vendar mi ni šlo v glavo, kako bi bil jaz kar čez noč, meni nič, tebi nič, postal oče T . . . r. Zato se odrežem: „Jaz nisem T . . . r, ampak le T . . . rjev Matija.“ Tako so me torej prvi dan naučili v ljubljanskih šolah, kako se pišem.

Čez mesec dnij pride zopet vodja Š. v šolo, rekoč: „Tiste, ki se lepo vēdejo in pridno učé,

bomo danes postavili za ‚vzgleadne učence‘ (Musterschüler). Sedeli bodo na koncu klopi, in vsak bo prejel list, kjer bo zaznamoval vse tiste, kateri sedé v njegovi klopi. Nanje bo pazil v šoli, v cerkvi in na ulicah. Kdor bo v šoli nemiren in bo šepetal ali se v cerkvi ali na ulici vèdel nespodobno, temu bo ‚vzgleadni učenec‘ naredil črne pike.“ Res so bili ti listi razdeljeni v več nemških rubrik: Ime učenčeve, vedenje v šoli, v cerkvi, na ulici, izostajanje i. dr. Med to velečastno legijo so poklicali tudi mene med prvimi, in to slavo sem užival neprestano v vseh normalnih razredih. Prav od one dôbe sva se pa tudi bolj natanko spoznala in sprijaznila s pokojnim gospodom Marnom, ker sem jaz kot malo manjši od njega sedel jedno klop pred njim. Tako sva ostala z malim presledkom sošolca do izpolnjenega četrtega leta v bogoslovju. Z Janezom Čebulom, ki biva sedaj misijonar nekje v Ameriki, bila sva vedno skupaj še celó v oddelkih. Med 140 učenci pa, ki smo vstopili v jeseni l. 1839. v šolo gosp. Klandra, bili smo l. 1855. posvečeni le štirje, in ti smo bili: Marn, pokojni Budnar, biši župnik na Vačah, misijonar Čebul in jaz. Pač — rari nantes in gurgite vasto.

Naš šolski nauk je bil nemški. To je bilo za naš sicer jako mučno, vendar smo slovenski dečki vrlo zmagovali nekoliko s pomočjo domačih instruktorjev, nekoliko z lastno neumorno pridnostjo. Vsak grm na ljubljanskem Gradu in pod Gradom in še celó na Golovcu je bil dijaško gnezdo, iz katerega so žvrgoleli mladiči z nemškim „einmal eins“ ali z nemškimi „hilfszeitwörter“, in vsak kozolec, kjer sedaj stoji ogromni kolodvor in cerkev Jezusovega srca, imel je dijaške stanovnike, ki so si v glavo ubijali nemško omiko. Celó krščanski nauk, evangelije in zgodbe sv. pisma smo se učili od II. polletja tedanjega II. razreda začeni sploh v nemščini in še mašne bukvice smo morali imeti nemške, sicer je naredil vzgleadni učenec piko v rubriko „krainerisch reden“. Nekdo izmed rajnih (bil je duhovnik in umrl v Polomu na Kočevskem) pravil nam je često ta-le smešni dogodek: Po povelju gospoda kateheta, naj vsakdo pri sv. maši moli na nemške bukvice, prosil je mater, naj mu take kupijo. Mati pa se spomni, da ima na polici že stare, zaprašene nemške molitvene bukve z velikimi črkami. Te mu mati sname raz zaprašeno polico in mu jih dá v porabo. Dečko ogleduje in premetava dalje časa liste teh bukev semtertje, naposled pa najde kratko molitvico, katero si je upal med sveto mašo najlaglje prečitati. To molitev je prebiral med sveto mašo v tedanjih razredih. In kakšna je bila molitev? Kakor je spoznal pozneje, bila je molitev za

zakonsko ženo, ki prosi srečnega poroda. To je pač dokaza dovolj, da naj bo vsak začetni pouk v materinem jeziku. — Imeli smo nadalje posebnega učitelja za nemško govorjenje, izprva nekega Margreitnerja, pozneje pa rajnega šolskega nadzornika Pirkerja. Plačo so mu dajali iz skladov po petnajst starih krajcarjev, katere smo zlagali iz vseh razredov; on nam je hodil ob jednom tudi odpirat šole. Učil nas je najprej imenovati po nemško imena najbližjih in najbolj znanih rečij, razločevanje po spolu in sklanjanju, nemško številjenje, pomožne nemške glagole itd. Učiteljem na pomoč je bil v vsakem razredu po jeden bodočih šolskih pripravnikov, ki so se praktično vadili v šolskih naukih. Disciplina je bila v tem, da so navadno bili veliki kmečki robavsi postavljeni za vrhovne vzgleadne učence, kateri so iz šole in v cerkev gredé hodili pred nami kakor Gedeoni svojega krdela; pred začetkom šole pa so na desko zapisovali razposajence in poredneže. Tisti, ki so bili zapisani, in še drugi, ki so se pred začetkom pouka med seboj tožarili — in to so bili večinoma ‚ljubljski ptički‘ —, dobili so po kratki učiteljevi razsodbi kazen s palico, in vrhovni vzgleadni učenec je kazen zvršil. Včasih so tožbe, razsodbe in kazni trajale po pol ure. Če se je pa kdo v velikem pregrešil, bila je kazen še posebno huda — za šolsko tablo. Vsak učitelj pa je izumil v kaznovanju kaj posebnega. Tako je imel nekdo navado, da je poredneža zgrabil za hlačni rob in ga stepel. Če je kdo zaspal, vrgel mu je kosce krede in ga večinoma zadel na glavo. Drug je imel navado, da je letel za razposajencem po vsi šoli na okrog; seveda je učenec bežal pred njim in je bila prava gonja okoli klopij. Vrh tega je bil temu gospodu jako priljubljen „penitenc“, po pet do desetkratni prepis iz kekega berila. Sploh je bila šiba povsodi in celó preveč v navadi, kakor se za naše dôbe rabi premalo. Kar se kaznovanja tiče, mislim: Izkušnja in sv. pismo uči, da je nerodnemu otroku potrebna tudi telesna kazen. V sredi je v zlati skledi. Prav zato se pôje dandanes tako malo novih maš, ker pôje šiba premalo, in prav zato so prenapolnjene kaznilnice, ker predstojniki ne smejo posnemati pokojnega glavarja Pajka. Kako šiba res pôje novo mašo, naj priča ta-le prigodbica iz nekdanjih dnij.

Iz vasi V. proti Ródinam, kjer je bila nekdaž brezniška župnija, gre kolovozna pot skozi mal gozdič. L a mati je vpisala svojega Janezka v ondotno šolo; a Janezek se je kmalu naveličal vsakdanje poti v šolo. Da bi se otresel šole, domisli si, da je v onem gozdiču ob poti videl volka, kateremu je le težko ubežal. Oče Janezku verjame in odjenja rekoč: „Boš pa doma kmetoval in z meno hodil na Koroško

T. Ivančič

in v Ljubljano sukno prodajat.“ Ko oče odide z doma na trgovino, reče mati: „Janezek, le brž se pripravi, da greva v šolo! Pojdem tudi jaz s teboj, da te volk ne požre.“ Nerad in nevoljen se Janezek z abecednikom odpravi. Mati pa dene skrivaje pod predpasnik šibo, prime Janezka za roko, in v gozdič prišedša, vpraša: „Povej mi sedaj, kje si videl volka?“ Janezek ni vedel nič pravega povedati, izgovarjal se je jecljaje, a mati vzame šibo izpod predpasnika, in sedaj sta se z Janezkom pobotavala, tako dolgo, dokler ni obljubil, da ne bo nikoli več videl volka. In ob tem je ostalo. Janezek je hodil pridno v šolo na Ródine, potem v Grad in v Ljubljano, kjer je bil vedno med prvimi ter je šiba naposled ne le novo mašo pela, ampak ga naposled storila učenega doktorja in celó knezoškofa ljubljanskega. Ta je pokojni Zlatoust Pogačar, ki nam je to povest l. 1879. sam pripovedoval pri obedu. Sedaj pa še kdo reci, če moreš, da šiba ne pôje nove maše, ali da so lažnive besede svetega pisma, glaseče se: „Komur se šibe škoda zdi, sovraži svojega sina; kdor ga pa ljubi, ta ga vedno strahuje.“ (Preg. 13, 24.) — Zato: „Ne odteguj otroku krotitve; zakaj, če ga udariš s šibo, zato ne bo umrl.“ (Preg. 23, 13.)

Ker pa tako odkritosrčno opisujem rane svoje dôbe, nikarte misliti, da so nas uboge slovenske pare kar brez noža na meh drli. Pridnim in marljivim učencem se je tudi tedaj marsikaj olajševalo. Tako smo se krščanskega nauka poldrugo leto učili iz malega slovenskega katekizma, potem pa do polovice tretjega leta iz večjega katekizma, tiskanega v metelčici in sestavljenega menda po Jelovšku, umrlem kanoniku novomeškem. Ta katekizem je bil vse hvale vreden in bolj za rabo od sedanjega. Imeli smo tudi v spodnjem oddelku slovensko-nemško berilo, tako imenovane „male povesti“, tiskane v bohoričici, menda po Vodnikovi slovnici. Vse to nam je bilo v pomoč, še posebno, ker so bili gospodje učitelji na normalki večinoma Slovenci in nam niso toliko zamerjali, če smo rekali „der“ ali pa „die Pferd“, ter smo v nemščini druge take kozolce preobračali. Istina je, da smo poleg nemščine že v prvih dveh letih znali prav dobro slovenski brati, in sicer v bohoričici in metelčici. Res je, da je bila nemščina povsodi prva, kar je pa imelo zopet svojo dobro stran. Čestokrat se nahajajo po deželi še sedaj priletni možaki, ki so pohajali stare šole in se še sedaj ž njimi ponašajo, češ, koliko so se nekdanj v tretjem razredu s celo butaro nemških knjig in spisovnikov priučili, da jim je nemščina služila pri trgovini ali jim pri vojaki pomogla do ložjega kruha, ker so se ž njo pospeli do liktorske, korporalske palice

ali so pri železnici prišli do čuvajske službe, med tem, ko se sedanji naši šolarji povspenjajo k večjemu do „gfrajtarjev“ in „postreščekov“. To so vendar dosti tehtni in pravi dokazi „ad hominem“!

A sedaj gimnazija! Že tedaj je bilo treba delati zanjo preizkušnjo; ker je število učencev čedalje bolj naraščalo, bila sta potrebna dva oddelka. Ta preizkušnja se je vršila v nemščini. V I. oddelku nas je ostalo okrog 80. Ti smo bili izbrani izmed onih, kateri smo imeli manj kakor osem slovniških napak; nekaj čez 40, med katerimi je bil tudi pokojni gosp. profesor Marn, prišlo jih je v II. oddelek, katerega je poučeval gospod Jakše; ostale so izpahnili. Ti so se obrnili ali na drugodne gimnazije, ali pa tudi v nekdanji IV. razred, v sedanjo realko. Profesorji one dôbe so imeli svoj „turnus“, po katerem so se vrstili od I. do dovršene IV. latinske šole, od tako zvane „parve“ pa do „sintaxe“, in so razven veroznanstva poučevali v vseh predmetih, v latinščini, zemljepisju, računstvu, v „princip“ (II.), tudi v zgodovini Kranjske dežele (menda po Vodnikovi knjigi); v gramatiki (III.) smo pričeli z grščino, katera je trajala do logike (VII.). Glavni predmet pa je bil v vseh razredih celó do fizike (VIII.) latinščina s privzeto krestomatijo, filologijo in staro mythologijo. Prvi dve leti smo se je učili na podlagi nemške, v gramatiki (III.) pa že na podlagi latinske slovnice. Imeli smo srečo, da smo prišli v „turnus“ izvrstnega latinca, pokojnega prof. Pogorelca. Dajal nam je v prostih dnevih naloge za dom; a pisali smo tudi šolske naloge vsako soboto, najmanj dvanajst v vsakem polletju, od tretje šole naprej kake kratke basni in povesti, potem čisto proste po napovedanih kratkih rekih. Vsakega pol leta smo pisali še posebej jedno šolsko nalogo za prefekta Rebiča. Koncem leta so mestu sedanjega poročila izhajale tako imenovane „periohe“. Na čelu vsakega razreda so bila z debelimi črkami zaznamovana imena odličnjakov, namreč treh obdaroancev (premierjev) in štirih bližnjih (akcidentarjev). Vsi drugi so se pod črto vrstili v abecednem redu s pridejanimi redi iz vsakega posameznega predmeta. Starišem se je zdela ta navada jako dobra. Ob preosnovi stare šole so po raznih poskusih naposled dobro in slabo vrgli v jeden koš in vse skupaj pod klop. Rajni Pogorelec nas je dobro naučil ne le latinščine, ampak tudi kranjske zgodovine. Prav lepo in z veseljem je pravil in med nauk vpletal kitice iz Vodnikovih pesem, in bil jako zadovoljen, če smo jih še mi za njim ponavljali. Nevedoma se nam je srce vzradovalo, ko smo na gimnaziji še pred letom 1848. slišali besedo slovensko.

Vnemal in vspodbadal nas je morebiti nevedoma in bolj iz naravnega nagona k ljubezni naše domovine, ker je še pri latinščini tako rad ponavljal besede:

Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit et immemores non sinit esse sui.

Ali ni, vprašam, v teh besedah izražena naša prelepa pesem: „Domovina, mili kraj!“? Zato: Mir njegovim koščicam! Sveti raj njegovi duši!

Povem naj mimogredé, kako sem jeseni l. 1843. kot začetni prvošolec prav do dobrega spoznal pokojnega dr. Prešerna. Z njegovim stričnikom, rajnim Ribičevim Jakopom iz Vrbe, sva namreč kot rojaka in sošolca imela skupaj posebnega učitelja in se skupaj učila. Imel je brata Janeza, tedaj tretješolca, ki je pred nekoliko leti umrl kot kapelan v Ribnici. Dr. Prešern (tako se je podpisaval in nikoli drugače) je imel pri sebi sestro, ki je vsem skupaj stregla in kuhala. V njihovo hišo sem zahajal dve leti vsak dan. Stanovali so za one dôle v prvem nadstropju v prvi hiši na desno roko, kjer se ulica obrača proti staremu strelišču v kotu nekdanjega sejmarskega velikega trga. Drugo leto pa so se preložili na sedanje poljansko obrežje pri Ljubljani tik „farbarjevega“ vrta, prav tje, kjer je pred malo leti umrl Levstik blagega spomina. Od tod se je potem Prešern preselil za samostojnega odvetnika v Kranj, zakaj v Ljubljani so ga imeli vedno na piki, da bi jim s kako slovensko pesmijo ne preobrnili mesta. Bil je koncipijent pri dr. Crobathu, in bival je v svoji posebni, od nas dijakov odločeni sobi. Kadar je bil v pisarni, hodili smo mi trije dijaki često pogledavat v njegovo sobo na mizo. Imel je namreč navado, da si je zvečer načrtal s svinčnikom na kosec papirja kratek zaznamek kake pesmi. Kolikorkrat smo torej na njegovi mizi zasledili kak „kranjski“ načrt, vedeli smo, da bo gospod doktor kmalu naredil zopet novo pesem. To navado, kakor mi je Janez pravil pozneje, imel je Prešern še v Kranju in celó

do smrti, kakor še jedno, da je namreč zvečer rad kako dovtipno ujel v krčmi. Sicer je bil mož malobeseden in vase zamišljen. Hodil je bolj s pobešeno in prihuljeno glavo, nosil dolge, za ušesa sčesane lase z nazaj proti zatilniku pobešenim cilindrom. Na vnanjščini je bilo videti, da kot pesnik in modrijan ni dosti maral za nove šege v oblačilih.

Nekateri življenjepisci omenjajo, da je rad gledal v kozarec. A ti niso poznali njegovega značaja. Ako je včasih nagnil kozarec, pač ni kapljice pljunil iz ust. A če je zvečer šel v kako krčmo, ni šel zaradi pijače, temveč, da je opazoval svet in slišal kako novo. Kjer pa ni našel dovtipov, plačal je maseljček, ne da bi ga bil pokusil, in odšel naprej. Nekoč sreča ponoči več odraslih dijakov na šolskem trgu, kjer sedaj stoji Vodnikov spominik. Mislil je, da je med krdelom tudi njegov pisar. Tedanje svetilke z oljem so bile ne le redko, ampak menda prav iz tega namena postavljene, da so ponočni izprehajalci videli ljubljansko temo in meglo. Prešern se približa dijaku, najde kmalu, kakor je mislil, svojega pisarja, in ga jame dobro oštevati, zakaj da že več dni ne hodi v pisarno. Dijak je molčal, ker si te filipike ni mogel tolmačiti. A pesnik seže v žep in mu v roko potisne staro dvajsetico, rekoč: „Da mi jutri prav gotovo pridete v pisarno! Izdelati imamo dolgo repliko.“ Dijak šestošolec, doma iz Radolice¹⁾, bil je dvajsetice vesel, in je ž njo še nekatere tovariše v nedeljo v Šiški pogostil s pivom, ker za one dôle se je ondi star polič dobival za star groš in jedna stara ljubljanska reglja je odtehtala vsaj deset sedanjih razkošnih žemelj.

(Dalje.)

¹⁾ Nekateri pisatelji pišejo brez razloga: „Radovljica“. Po moji misli je to napačno, ker tako noben Goranjec ne izgovarja, ampak Blejci pravimo: „Radolice“ z naglasom na prvem, onostranski Brezničani pa izgovarjajo z naglasom na drugem zlogu. Nikoli pa še ni prišlo komu na misel, da bi bil „dol, Thal“ spačil v „dovlj“. Pišimo torej, kakor je prav in po pameti, Radolice!

Odpusti!

Ce tvoj te prijatelj razžali — odpusti!
Beseda te huda ne pali — odpusti!
Nenadoma mnogokrat v prsih
Srcá porodé mu jo vali — odpusti!
In v srcu, ki ti ga ne vidiš,
Kesanje se morda zrcali — odpusti!
Ne veš ti, dokleje mu bodo

Nebeški še žarki sijali — odpusti!
Da v tebi ne bodo prekasno
Vestí se glasovi odzvali — odpusti!
Da jokal ne bodeš pred jamo,
Ki druga so v njo zakopali — odpusti!
Po smrti ne kliči: prepozno,
V življenji ljubezni ne kali — odpusti!

Anton Medved.

KACIJANAR.

(Spisal Anton Medved.)

II. ZARJA ŽIVLJENJA.

(Tragedija v petih dejanjih.)

Osôbe.

Kacijanar Ivan.
Zrinjski Nikolaj.
Zrinjski Ivan.
Erdöd Simon, škof zagrebški.
Török Valentin.
Tahi Janez.
Pekri Peter.
Frankopan.
Blagaj.
Banffy.
Dahi, } činovnika.
Zay, }

Zarotniki
zoper kralja
Ferdinanda in
zavezniki Za-
polje.

Nadažd Toma, ban.
Laski Jeronim, poslanec Ferdinandov.
Soliman, sultan
Ajas, véliki vezir.
Mehemed, paša belgrajski.
Elizabeta, soproga Kacijanerjeva.
Baltazar, nju nedorasli otrok.
Grofinja Salamanka.
Grabež Jurij, } služabnika gospodov
Hojzič Janez, } Zrinjskih.
Jurij, služabnik Kacijanarjev.
Danijel, služabnik grofinje Salamanke.

Uskoki, martalozi, banovci. Vojaki Zrinjskega. Vojaki Kacijanarjevi. Turška služabnika. Turški poslanec. Zapoljin poslanec.

Prvo dejanje.

Grad Kostajnica. — Soba.

1. prizor.

Dahi. Zay.

Zay.

Kdo pride še? Kdo bil je še pozvan?
Na dvoru ne razgače mnogo konj.

Dahi.

Prišla sva menda prva. Nič ne dé.
Da Zrinjska prideta, o tem ni dvoma;
Potem Blagaj in Tahi, Erdöd, Török:
O drugih ni mi znano še doslej.

Zay.

Dovolj se jih nabere, mislim, v kratkem.
O, Kacijanar nam je dobro došel.
Vse plémištvo pozdravlja ga veselo,
Vse gleda nanj zaupno in pogumno.
Zdaj kreplji smo, odkar je on med nami,
Ki Ferdinand ga nikdar ni privoščil
Hrvaškim in Slavonskim trtim krajem.

Dahi.

Uveriš se, da že v nekterih dnéh
Zeló se skrči stranka Ferdinandu.
In čudno ni. Kaj storil neki je
Za nas v težavnih bojih in razporih?
Na svojo pest, na svoje le imetje
Oprta je branila se dežela.
Branila bode se nadalje sama
Vsekakor lože, kakor kdaj popreje.

Zay.

Ne le junaka veččega imamo,
Bogastva neki tudi on premore,
Bogastva cele kupe Kacijanar.
Takó se govori med ljudstvom vsaj,
Da si nabral zakladov je ogromnih
Na oni drzni poti do Udvina,
Kamôr vihral je z Žigo Višnjegorskim.
Denar je v strašnih časih pomenljiv.
Dežela ne rodí nî za vrojence.
Brez dela se potika gladni narod
Okrog in pleni lastne brate v sili.

Kraljevi davkarji prežé povsod,
Da kri izsrebljejo poslednjo ljudstvu.

Dahi.

Zató prišel je skrajni čas prevrat,
In Ferdinand zdaj vé, kaj mu preti.
Ni čudno li, da v kraljevem razglasu
Nazvan je précej „veleizdajalec“,
„Zavržen človek“ Kacijanar? Ne li?
Kaj storil je doslej za to imé?
Čemu nagrada za njegovo glavo?
Pekoča vest le kralju prerokuje,
Da Kacijanar mora to postati,
Kar prvemu nareka dušni strah.
Razglas mu je naznanil Ivan Zrinjski.

Zay.

Poglejva v dvor! Morda je kdo prišel.
Takó je, kakor praviš. Moja misel.

Dahi.

In strah pred možem tem je opravičen,
Da pred nikomer ne takó v tem času.

(Odideta.)

2. prizor.

Jurij. Danijel.

(Prideta vsak od druge strani.)

Danijel.

Povej mi, kje je tvoj gospod!

(Jurij ga zaničljivo pogleda.)

Veš li, čegav sem in odkod?

Jurij.

To vem, da si mi v pëti trn.
Nikar mi pred oči ne hôdi!

Danijel.

Ne boj se in покоjen bodi!
O Jurij, srček ti srebrn,
Da v prsih nosiš grehov kes,
Takó bi te pekléno mahnîl,
Da bi potrt, polomljen ves
Na mestu dušo v zrak izdahnîl.

Jurij.

(Ponosno.)

Pomisli, da si v ptuji hiši!

Danijel.

V kateri nisi ti najviši,
Nî Kocijan, tvoj gospodar.
Če tudi se mogočno vëde,
Na Dunaju mu slaba prede.

Jurij.

S teboj ne govorim, slepar.

(Odide.)

Danijel.

(Za njim.)

Le ne govôri, le nikar,
Ti luteran, nikogar sin,
Ki vreden nisi bolečin,
Ti ...

3. prizor.

Prejšnji. Kacijanar.

Kacijanar.

Danijel! Iz Beča si prišel?

Danijel.

Takó je, moj gospod.

Kacijanar.

Po kaj? Povej!

Danijel.

Prinesel list sem od gospé grofinje,
Ki v Beču malo trepetá od straha.
Njé brat, grof Salamanka, je zaprt;
V železje okovan ječí na dvoru.
Jetničarji prilagajo mu vzdihé,
Na vas gotovo tudi kletve tihe.
Berite list!

Kacijanar.

(Vzame list. Strogo:)

Govôri modro ti!

4. prizor.

Prejšnja. Zrinjski Ivan.

Danijel.

Poklanjam se globoko.

Ivan.

Kdo si ti?

Danijel.

Hispanec sem, kot vi Hrvat, gospod,
Služabnik sem grofinje Salamanke,
In kristijan sem — dâven je moj rod,
Da ga ne pomnim dvesto let nazaj.
Vse to sem, drugega pred Bogom nič.

Ivan.

Jaz slutim, da si tudi drzen ptič.

Danijel.

Pred svetom morda, a pred Bogom ne.

Kacijanar.

(Spravi list. Danijelu:)

Na gradu čakaj! Ne utegnem zdaj.
Če truden si, lahkó se odpočiješ.

Danijel.

Počakam rad. A vaš služabnik Jurij
Takó je zopern, kot pomladnja tepka.

Sv. Francišek zamaknjen. (Slikal Filip Lauri.)

Kacijanar.

Potrpi ž njim!

Danijel.

Zdravilo grenko.

Kacijanar.

Môlči!

Danijel.

Zdravilo vspešneje, a še grenkeje.
Jaz rad ubogam, torej idem. Amen.

(Odide.)

5. prizor.

Prejšnja.

Kacijanar.

Dobil sem pismo od grofinje one,
O kateri veš. Povedal sem ti vse.
Bogastvo njeno je, kot nekdanj, moje.
Prejeti moram zdaj je le hvaležen,
Čeprav ste večje mi bogastvo vi,
Ki zložno družite se okrog mene.

Ivan.

Kaj mogli bi storiti zdaj brez tebe?
Kaj more nam storiti Ferdinand,
Ki nikdar ni za nas ničesar storil?
Mi nate upamo — zato smo tvoji.

Kacijanar.

Beseda mi je draga; upam namreč,
Da si govoril jo v imenu drugih,
Ki danes prihité na vajin grad.
Toda ... izraziti ne morem skoro,
Kaj čutil sem ob teh besedah твоjih.

Ivan.

Ob teh besedah твоjih — kaj bi čutil?

Kacijanar.

Nikomur stalen ni značaj prirôjen.
Izkušnje nam preminjajo nazore,
Utrjajo, rahljajo nam srcé.
S korakom hitrim dirjamo v življenje,
Sedanosti zavedamo se komaj.
Dejanje včerajšnje obsoja večkrat
Denašnja misel. Človek je nestalen.
Drugačen tudi jaz sem, kot sem bil.
O Ivan! Nekdanj je moj iskri duh
Le redkokdaj pogledal v sé globoko.
Vsak dan drugje, vsak dan na bojnih tleh,
Vsak dan v načrtih in venanjem delu
Pozabil sem telesa in srcá.
Ko sem imel uklenjene roké,
Priklenil se je tudi duh nasé,
In samega sem se tedaj začutil,

Ostal dolžan sem mnogo, mnogo duhu
In srcu — a molčim naj rajši dalje.
Vojaku rahel glas se ne prilega.

(Prestane.)

Ivan.

Besedam твоjim sem sledil, in vendar —
Kaj čutil prej si ob besedah твоjih?

Kacijanar.

Mi nate upamo, zato smo tvoji.
Samó zató? Ti tudi, Ivan? Dej!
Govôri, kaj imam od tega jaz,
Da kralj je upal name in bil moj?
Le bojna moč in le bogastvo moje,
Le to na mene vas priklepa zdaj?

Ivan.

Na tó jaz mislil nisem — Bog mi priča —
Ko prejšnje sem besede izgovoril.
Sicer ne vidim srca svojih drugov,
Ne vem, kaj vse jih oduševlja zate.

Kacijanar.

Razumem tvoj izgovor. Upam vsaj.
In če ga prav razumem, hvala ti.
Ne, Ivan, ne! Od vseh, kako naj pač
Zahtevam, kar sem tajno prej zaželel,
Kdor večji broj prijateljev ima,
Tem manjši šteje broj udanih src,
Do smrti zvestih, v vseh nesrečah trdnih.
Ko sem pribežal na ozemlje vaše,
Ti bil si prvi, ki si me sprejel —
Ne s plašnim srcem, ne s tresočo roko:
Pozdravil si me radostno, sočutno.

Ivan.

Jaz tudi te nikdár obsojal nisem.
Pri Oseku ti nimaš krivde sam,
Takó sem trdil in še danes trdim.
Zató sem te sprejel vesel v resnici:
In zvest prijatelj ti ostanem vedno.

Kacijanar.

Za te besede hvala! Bog le daj,
Da se jih ne bi nikdar zakesal.
Ti veš, da sem ti v kratkih dnevih tukaj
Zaupal več kot drugim — vse zaupal,
Kar sem doživel, kar sem mislil kdaj.
Ne kažem se ti drugega, kar sem.
In če sem vreden ti prijatelj danes,
Nadalje, upam, da ostanem tudi.
Zato mi bodi — sézi v mojo roko —

(Proži mu roko.)

Več nego drugi, vérnejši v ljubezni,
Močnejši v delu, meni posvečenem,
Prijatelj bodi mojega srcá
In ne razuma! Umeš li me, Ivan?

Ivan.

Zakaj bi te ne umel? Bodi miren!
 Saj kaže ti vse gibanje, vse delo,
 Ves govor moj, da sem ti srčno vdan.
 V teh burnih časih, vedi, tudi sam
 Hlepim po duši, s katero bi se združil
 Tesneje, včasih, ko se vse vezi
 V človeštvu blage trgajo na dvoje.

Kacijanar.

(Stisne mu roko.)

Še jedenkrat presrčna hvala, Ivan.
 Usode moje trpke mila zvezda,
 Prenovljen in prerujen te pozdravljam.
 Zdaj vidiš, čutiš, da več nisem isti,
 Kot bil sem nekđaj, kot me svet pozna.
 Tvoj brat prihaja k nama.

Ivan.

Nikolaj.

6. prizor.

Prejšnja. Zrinjski Nikolaj.

Nikolaj.

Takó se ptice zbirajo selivke
 Jeseni na stolpéh, kot mi se danes.
 Zdaj jeden privihra, zdaj drugi v grad,
 In vsakdo méni, da je prišel prvi.
 Erdöda, Tahija, Blagaja ni še.
 Ne vem, kakó se Török je zakásnil.

Ivan.

In grofa Banffy, Bátjan?

Nikolaj.

Kaj jaz vem!

Kacijanar.

In Frankopan in Pekri?

Nikolaj.

Vedi vrag!

Kacijanar.

Pojí me up, da snidemo se vsi.
 Sicer smo i tako jednakih mislij.
 Naj tudi kraj nam razdružuje tela.

Nikolaj.

A kákošnih načrtov in namer?
 Oprosti, generalis Caesaris,
 Naloga naša, najina posebej,

(Pokaže Ivana)

Ne čuva le osebe tvoje varno,
 Rešiti hoče nas in domovino
 Iz rok razbojnim Turkom in iz rok
 Brezdelnih kralju Ferdinandu.

Kacijanar.

Vem.

Ne bode spala v meni moč nobena;
 Zaveznikov zvestoba in srčnost
 Povišata hvaležnost mi in moč.

Nikolaj.

Da zopet zasloví tvoj meč, da zopet
 Prizná ti kralj vsemočnega duhá,
 To vsi želimo, zlasti jaz in brat.
 Zató je tvoja last ta grad, dokler
 Zasije milost v temno ti življenje
 Od strogega vladarja. Upaš li?

Kacijanar.

Od kralja milost? To so pač besede!
 Besede gole, drugega prav nič.
 Kdor izgovoril je „zavržen človek“
 O meni, ta me nima v srcu več.
 Ha —! Milost —! Žalostna tolažba ta,
 Ki ne zjasni, temveč stemni okó.
 Vse moje upanje in vsa tolažba,
 Vsa moč in sila, vse zavetje moje
 Jaz sam sem si in Ivan, ti — vidvá.

Nikolaj.

Ti ostro sodiš kralja. Jaz ne branim,
 Celó priznavam, da je bil pretrd.
 A kaj bodočnost ti odsodi še,
 Ne veš.

Ivan.

Pokojen bodi, moj prijatelj!

Kacijanar.

(Razvnet.)

In ako morda upata vidvá
 (Žaliti vaji nečem, odpustita)
 Od kralja milosti za moj život
 In grad darujeta mi le dotlej,
 Potem ta grad ne bode moj in ni,
 Tu mojo roko! Ločim se od vaju.

Ivan.

Miruj! Zakaj se vnemaš brez potrebe?

Kacijanar.

O, želja v srcu mi gori plamenom.
 Da bil bi dômu to, kar bil sem nekđaj,
 Todà ves up na milost mi je zopern.
 O, kralju padel tudi bi pred noge,
 Da me na prejšnje dvigne važno stalo,
 A vem, da padel, klečal bi zastonj.
 Čemu ničemne misli, prazni upi!
 Zdaj tvoj sem, Ivan, vajin, zvesta brata.
 Vidva sta meni žrtev in plačilo:
 Žrtvujeta mi grad — zató sta žrtev,
 Zato plačilo, ker sta v moji zvezi.

Ivan.

In ti si nama, Ivan —

Nikolaj.

Tudi to.

(Začuje se pekèt konj. Odidejo.)

7. prizor.

Grabež. Hojzič.

Hojzič.

Zdaj poznaš Kocijana. Zdaj si ga videl.

Grabež.

Nekaj srepega leži na njegovem obrazu. Ali čutiš?

Hojzič.

Kdo ne čuti? V njegovem imenu nam je nekoč trda šla. Pred osmimi leti smo prevžali preko Une turške čete. Morali smo, sicer bi nam bili požgali ta grad in nas nasadili na kole, kakor srakoperji črve na bodice. In Kocijan, takrat je bil on druga glava, kakor je danes: pisal je bajé najinemu gospodu trdo pismo. Hudega ni bilo nič. Ali banovi vojaki so nas nekoč na Unskem bregu takó nemilo mikastili zaradi tega, da se čudim, ko sem živ. In tega je bil Kocijan kriv. Gospod sam je tako dejal.

Grabež.

Črn je ta Kocijan v lasé in oči, kakor vrag.

Hojzič.

Danes pak se pozdravljajo in v roke segajo. Bog umej, kaj jih je vkupe zgnalo in združilo, da so prijatelji. Meni ni kar nič všeč ta Kocijan.

(Ogleda se.)

8. prizor.

Prejšnja. Danijel.

Danijel.

(Slišal je prejšnji razgovor.)

Pozdravljena, hrvaška bratca! Kakov pomenèk? Pa saj sem ga čul. He, he! Kocijan, Kocijan!

Hojzič.

(V zadregi.)

Takó le človek svoje misli pové huje, kakor so v resnici.

Grabež.

(Danijelu.)

Odkod si pa ti?

Danijel.

S človeške zemlje, če verjameš.

Hojzič.

Šaliti se znaš, pri moji veri. Prosim te, molči, če si kaj napačnega slišal iz najinih glupih butic!

Danijel.

Zdaj vem, da nista glupi. Ne boj se! Da vaju hočem ovaditi, ne bi stopil pred vaju. Hvalita Bogá, da nisem Jurij. Kateremu gospodu služita?

Hojzič.

Zrinjskemu, Ivanu in Nikoli, ki sta lastnika tega gradú in dvanajsterih drugih, Krupe, Zrinja, Pedalja, Gore, Gvozdanskega, Jamnice . . .

Danijel.

Nehaj! Kaj me to skrbi! Poslušaj mene in moj svèt, če si pameten. Gotovo prideš večkrat na ta grad. Varuj se dveh: Jurija služabnika, Kocijana, gospoda. Jurija, da ga ti ne ubiješ, Kocijana, da on tebe ne. Jurij ima tako sikav jezik, da te takoj razjari, Kocijanu pak je toliko meč zasaditi v prsi, kakor tebi ali meni žlico v sok.

Hojzič.

(Ogleda se.)

A, kaj govoriš! Takov ne more biti.

Danijel.

Ne boj se zame. Jaz jo še danes popiham iz grada domov. Poslušaj dalje! Ko je Kocijan bežal iz ječe, prisilil je zunaj Beča nekega kmeta, da ga je spremil do okraja, ki je bil begunu poznat. Potem ga je odslovil. Kaj je kmet dobil?

Grabež.

Gotovo plačilo.

Danijel.

Dà. Tako plačilo, da ni nobenega plačila več potreben. Prebodel ga je Kocijan, da bi zatrl vsako sled za saboj.

Hojzič.

To je kruto, nečloveško. Človeka umoriti!

Danijel.

Bodita mi hvaležna za to pripoved. Nikomur si nisem upal tukaj dogodka razodèti. In molčita o mojem imenu. Dogodek pa le pripovedujta okrog. Po Dunaju ga povsod govore. Jaz sicer ne bodem mnogo lazil po teh razbojniških jazbah, a morda me vendar še kak ukaz semkaj pahne. Izgubimo se zdaj! Več korakov čujem. Zdrava! Amen. (Odidejo.)

9. prizor.

Erdöd. Banffy. Tahi.

Banffy.

Reverendissime! Jaz vsaj to vem, Da omahuje Pastor, da ni trden Pristaš. Govoril sem zasobno nékoč Na trgu ž njim gledé namenov naših, Da mora pasti stranka Ferdinanda Hrvaški v prid, govoril ž njim o vsem, Kar zdaj nas druží, vnema in krepí; A bil je nékamo resnoben, tih.

Opomnil je, da sam je, kot sodnik,
Da tudi svètnikov veljá beseda,
Da banov se boji in Ferdinanda,
In dalje sto pomislekov še drugih.

Tahi.

Jaz mislim isto, excellentia.
Kdor ni odločen, on od nas je ločen.
Sicer-le nekaj mečev v močne rôke,
Do njega v tihi noči v mestno hišo,
In razpra je končana. Vrag ga vzemi!
Mi golomišimo tako boječi!

Erdöd.

Le zlagoma, magnifice, le mirno!
Jaz Pastorja poznam in svetovalce.
Imel sem dosti opravila ž njimi
O času, ko sem delal osamël
Za kralja Janoša v deželi naši.
Dokler se ne prepričajo možjé,
Da so kot mi v pogledih Ferdinanda
Samo orožje slepo zoper Turke,
Stražarji sladkega življenja v Beču,
A kot nasprotniki gomât samó,
Ki ne zasluži, da se giblje, misli,
Dotlej se ne hudujmo, ne sodimo!

Banffy.

Prepričajmo jih torej!

Tahi.

Strela vanje!

Erdöd.

To moč, nalogo, pravo in dolžnost
Imá le Kacijanar. On govôri!
On bil je posvečen v skrivnosti dvorne,
On pisma králjeva ima v rokâh,
In kdo ve, kaj vse pisano je v njih,
In kdo ve, kaj je ustoma od njega
Pozvedel lahko v slavnih svojih dnéh.
Jaz sumim, da nekteri govor trd
Izsul je Ferdinand namé, na vse
Hrvaške plemiče in činovnike.
To pridi zdaj na dan, natanko, jasno,
Sodnika nam in svètnika pridôbi!

Tahi.

Na mirni poti torej. Dobro, dobro!
Le kako pismo, majhen v njem privesek,
Podpis enakih črk, a druge roke,
Tako, kaj neda, valde reverende?
Razumem. Lepa, lahka, krasna misel.

Banffy.

O tem veljá razmišljati takoj.
Ne dvomim, da bo Kacijanar volje

Razkriti vse, kar slišal je od kralja.
Pokličimo sodnika v Sosedgrad,
Med nami jeden zvrši to ulogo.
Nò, končno vendar!

(Ozró se na desno.)

Erdöd.

Frankopan in Batjan.
Prišli so vsi. Le Töröka ne vidim.

10. prizor.

Prejšnji. Frankopan. Batjan. Blagaj. Pekri. Kacijanar.
Zrinjska Ivan in Nikolaj. Dahi. Zay.

(Pozdravljajo se in razgovarjajo.)

Zrinjski Nikolaj.

(Primakne brata k sebi in stopi spred.)

Besede razne bodo danes, Ivan.
Paziva in oprezno govoriva!
Za katero koli stvar bo nama treba
Največ storiti, ker največ imava.

Ivan.

Bah! Mi smo jedni.

Nikolaj.

Ti si nepreviden.
Ne veš, kaj mislim. To je, da smo jedni.
Toda na trdnem nismo še. Kaj veš!
Morda, mogoče je, da vse razpade.
In potlej? Kdor je več močij žrtvôval,
Prei mu večja kazen, mênj koristi.
Sicer pa vidim, da me ne razumeš.
Mi snujemo šele, vse visi v zraku.
Bodiva le previdna, ne nasprotna!
To burni so duhovi, vsega zmožni.

Ivan.

Res govoriš nejasno, Nikolaj.
Mi jedni smo, in Janoš je naš kralj.
To nam je geslo, ki nas vodi. Ne li?

Nikolaj.

Na samem se pomenim več s teboj.
(Obrneta se k družbi.)

Frankopan.

Gospodje grofje, vitezi, baronje,
Branitelji Hrvaške in Slavonske,
Zavezniki med saboj nerazdružni,
Vsi veste, da smo si prisegli sveto
Pomoč vzajemno v vsakateri sili,
Da vsi za jednega smo, vsak za vse.

Zaveznik naš je tudi Kacijanar,
 „Auratus eques“; slavni vojskovojoj,
 Ki ga krivično Ferdinand preganja,
 Ki ga pravičen srd je z nami združil.
 Ni majhna naša moč, premajhna vendar,
 Da sami vrgli bi sovrage z mej,
 Da slobodno bi vladali domovje,
 Da bi kraljestvo dvignili nekdanje
 Hrvaško, samostalno z rodnim kraljem;
 A Ferdinandu nečemo služiti,
 Braniti bi se morali pred Turki
 In bati vojske Janoševe h krati,
 Brez vse pomoči — ume se — iz Beča.
 Do tal zatrli bi tako svoj dom.
 Med nami vé sam dragi Kacijanar,
 Da listov mnogo je prejél od nas,
 O listov tožnih in prosečih milo,
 Da pridi kot rešnik v deželo bedno.
 On mogel ni, zakaj, mi vemo danes.
 Komú služimo zdaj, mi tudi vemo.
 Naš kralj je Janoš, mi smo njemu sini!

Več glasov.

Naš kralj je Janoš! Živel sivi kralj!

Frankopan.

A dosti ni, če kličemo samó,
 V dejanjih kaže pravi mož nazore.
 Da Turka se zavaruje dežela,
 Jediní Zapolja lahkó storí,
 Ki Soliman podaril mu je krono
 Nad Ogersko, Hrvaško in Slavonsko.
 Poslan je Török, da izrazi kralju
 Udanost našo in imena novih
 Zaveznikov. To upanje imam,
 Da Kacijanar močno ga vzraduje:
 Pozná ga, čutil je njegovo moč.
 Naloga naša pa — kaj nam velevala?
 Vsa srca domovine zanetimo
 Za Janoša! Pokornost odpovejmo
 Uradom banovim in odženimo
 Avstrijske činovnike iz dežele!

Tahi.

Takó je. Vèn, druhal požrešna, vèn!
 Naš kralj je Janoš. Njemu sodi davek.

Zrinjski Nikolaj.

Gospôda, le mirneje, le mirneje!

Tahi.

Kaj? Nič mirneje! Vse naj vzame satan!

(Zrinjski Nikolaj se mu nasmehne.)

Kacijanar.

(Mirno.)

Jaz rečem le: v srcé me veseli,
 Da jednih mislij zbrani ste ob meni.
 Poklanjam vam duhá in meč in roke.
 V tolažbo vam povem brez vseh ovinkov:
 Zakladnico imam za vas bogato,
 Da preje vam pogum poide v srcih,
 Kot vir usahne mojega zlatá.

Več glasov.

Urá! Besede moške! Živel, živel!

Erdöd.

Prišel je Török. Kako vest prinaša?

11. prizor.

Prejšnji. Török.

Več glasov.

Pozdravljen nam!

Török.

Kolíka družba! Zdravi!

Več glasov.

Kaj pravi Janoš? Vsi smo radovedni.

Török.

Nò, moje poročilo dolgo ni.
 Kralj Janoš vam sporoča to po meni:
 On bode poskrbél, da deželá,
 Hrvaške in Slavonske in Požege
 Ne bodo Turki plenili nikdar,
 Dokledar mu ostanemo pokorni
 Zavezniki. Veselje mi je kazal,
 V spomin vam klical, da je vaš rojak,
 V Požegi rojen, da nas ne pozabi
 O srečnem času, ko si prèstol svoj
 Na Ogrskem utrdi, in napòsled
 Pozdravlja vas prijateljsko srčnó.
 Govoril bi še več, da ni prišel
 Jeronim Laski k njemu kot poslanec
 Od Ferdinanda. Jaz sem se poslovil.

Frankopan.

Ugodno! Živel kralj hrvaški, Janoš!

Več glasov.

Bog živi ga! On naš je kralj! Bog živi!

(Hrupno govoreč segajo si v roke.)

Zavesa pade.

Lončar.

(Kratkočasna povest. — Spisal Podgoričan.)

III.

Lončarji ste ptiči,
Vas dobro poznam,
Modrosti konjiči
Se skušajo z vam'.

Kančnik.

Zjutraj se vzbudi Andrejec slabe volje. V sanjah se je vso noč prepiral z ženo. Vrh tega so ga bolele kosti, ker je spal na trdi postelji: v jaslilih blizu liščka. Ko so vaščanke opazile lončarjev voz, privrele so skupaj, da bi si kupile posode. Andrejec iz prva ni bil voljan prodajati; ker so pa le silile do posode, zareži nevoljen:

„Kaj bom pa na semenj pripeljal, če mi bode vse prebrale?“

No, ni se hotel ženskim zameriti popolnoma, zato razloži posodo; takoj planejo po njej. Vsaka je držala posodo, trkala s sključenim prstom ter poslušala, kako zvení. Če katera posoda ni imela čistega glasú, postavile so jo ženske précej na stran. Zato je Andrejec vpil:

„Kaj izbirate? Vsaka poje kakor zvon. Verjamite mi!“

Ženske so pa le izbirale in regljale:

„Ta lonec je počen, ta skleda vegasta, ta kozica premalo trpežna!“

Andrejec se je obupan zagovarjal:

„Mati, verjamite mi, položite lonec na omaro, in tri leta bode cel, ako se ne ubije. Vse je iz kočevske gline, saj je tako kakor porcelan.“

Med tem, ko je imel Andrejec zunaj lončarski semenj, občudovali so vaški ptičarji v hlevu liščka in mu preštevali žimo v repu. Ker so mu bili prej navalili v jasli detelje, menil se je lišček malo za rep, naj so mu tudi malopridneži populili vso daljšo žimo. Lišček gotovo ni slutil, da se ne bo imel s čim braniti muh. Ko jih pa opazi Andrejec, zjavka in plane pred hlev. Toda kaj je hotel; ptičarji so bili, kakor vrabci v prosu, jednega postavili na stražo. In ko je ta zavpil: „bežimo“! razkropili so se na vse strani. Lôvi jih, če veš, kodi in katerega! Obupan si ogleda Andrejec redki rep, potem pa liščka pokara takó-le:

„Zakaj si tako neumen, in se pustiš omavsati kakor star petelin? Tebi bi lahko rep izdrli, in bi še ničesar ne dejal. Zakaj neki je Bog ustvaril kravi rog in konju kopito? Ali nisi mogel udariti vsakega, ki ti je prišel blizu repa, tje po nogah, da bi sedem let ne pozabil naju? Sedaj boš videl, kako boš hodil ob tej-le vročini in

se branil muh! Ali misliš, da te bo rajna liska branila? Veš, slabo se vèdeš, lišček!“

Malo se je menil lišček za gospodarja, ker je imel preveč detelje. Andrejec je pa izgubil še tisto dobro voljo, kolikor mu je je bilo ostalo. Plane k vozu in zapové jezno:

„Le hitro poberite, kar ste si izbrale, in plačajte! Jaz vas ne bom čakal. Ve tukaj izbirate in izbirate, grajate in primakujete krajcarje, vaši malopridni fantalini bi mi pa skoraj liščka ukradli. Ves rep so mu opulili. Sram vas bodi, ker imate take otroke!“

Pa je pobiral posodo po tleh in jo je vkladal na voz ter zavijal v slamo. Ženske so plačale in ga tolažile:

„Boter, nikar se ne jezite, da vas božja kap ne zadene. Veste, liščku bo že drugi rep zrastel.“

„O, preteto, saj če mu ne bo, ne bo prav in ne bo. Kaj mi če konj brez muhavnika?“

Ko je imel vse v redu in je lišček potrl, kar je imel v jaslilih ter se je napil v luži, plača Andrejec gostilničarju, kolikor je veljala pijača in jed. Ker je Zdenska vas na razpotju, vpraša lončar, po kateri cesti se pride v Višnjo goro.

„Obe cesti vas privêdeta v Višnjo goro.“

To se je pa Andrejcu čudno zdelo. Višnja gora je v njegovih očeh še večja postala, ker se vanjo lahko pride iz jednega kraja po dveh cestah. Skoraj se mu je zdela tolikoršna kakor Rimsko mesto, kamor vodijo vsi potje in vse ceste. Odloči se za pot čez Krko.

Malo pred poldnem se odpravi Andrejec iz Zdenske vasi. Dolgo se ni vozil, zakaj kmalu za vasjo zavije cesta po strmih hribu.

„Treba bo iti, kakor se mi zdi“, zamrmra sam sebi in odsede.

Za liščka je bil breg prestrm in voz pretežak. Nazaj ga je vlekel, da ga je lisec komaj premagoval. Andrejec je videl, da mora pomagati. Uprè se z desnico v predno ročico, zavihti bič in zakriči:

„Hej, lisec lisasti, kaj bibaš in bibaš!? Krepko potegni, da boš prej na vrhu!“

In ga pricvrkne z bičem, da je konjiček napel vse moči. Glavo je potisnil bolj k tlom,

hrbet je skrivil, rebra so se mu vzbočila, in upiraje se po kamenju je praskal, da so se kresale iskre. Tako je šlo do vrha; konjiček je vlekel, lončar pa tiščal.

Ko prideta na vrh, bil je lišček že ves moker, da je kar kapalo od njega. Na vrhu pa so pritislili od vseh strani komarji in muhe ter se mu zajedale v kožo. Zaman je otepal z redkim. kratkim repom, obadi so ga pikali do krvi, da je kar drgetal. Andrejcu se usmili. Ustavi ga, nareže leskovih vej v grmovju, in bistra lončarska glavica ga odene z zelenjem po prednjem koncu. Veje priveže na komat tako, da so ga krile po hrbtu in stranéh. Obadi niso več tako silili vanj.

Pa sta vozila naprej. Ker je cesta razjedena in neravna, lončar ni več zlezel na voz. Vroče mu je bilo, ker poldansko solnce je pripekalo, toda tolažil se je, da se lišček še bolj potí, in kresal je peš za vozom ter je včasih zaviral, včasih pa tiščal. Nekako opoldne je vozil skozi Hočevje, ki je na pol poti med Zdensko vasjo in Krko. Pač bi se bil Andrejcu prilegel polič vina, toda ker nista bila s Kodričevim očetom prijatelja, dasi sta se dobro poznala, pognal je kar mimo. Vselej, kadar je bil Andrejec pri Kodričevih, sporekla sta se z očetom. Oče so vpraševali, kdaj pripelje „bajs“, kako je iskal konja novaka, kako je šel na božjopot na Urbasovo goro, kar je Andrejca vselej prav hudo razjezilo. Danes si ni hotel še bolj izpriditi že itak slabe volje in tudi kake bolezni ne nakopati s prehudo jezo, zato se h Kodriču še ozrl ni. Pač pa so Kodričev oče pritekli na vežni prag in vpili za njim:

„Lej šenta, kako je moški! Andrejec, ali si že pripeljal „bajs“?“

Andrejec je pa v žep fige potaknil, češ:

„Lej jih!“

Kmalu je bil iz vasi.

Ko se je po tistih samotnih, dolgočasnih klancih bližal Krki, postal je silno zamišljen, nekam žalosten, da je obupoval nad svojim stanom. Ej, včasih je bil še vesel in dobre volje, zlasti še takrat, ko je bil neoženjen. Toda časi se preminjajo. Ves svet se norčuje iz bednega lončarja, oškoduje ga, kjer ga more, in še doma ima malo veselih uric. „Gliny kupi drago, mūči se od zore do mraka, žgi prav posodo, ne preveč, ne premalo, potem jo pa ponujaj po svetu, da dobiš kak belič! Pa glej, da ne voziš prenašlo, da ne potareš posode, in dobro vložil na voz, pa daj tri lonce za jeden novčič in še jedno skledo po vrhu! Res je čudno, da še kak lončar more živeti. Vre, če bi ne imel jaz tako uboge duše, pa bi se potrudil malo bolj za nebesa. Sevé, trpeti že moram

dovolj, drugega pa ne znam nič. Ej, lončarski stan je siromašen stan!“

Od same žalosti si je začel peti:

Da b' skoraj prišla grenka smrt,
In hramček moj bi bil zaprt.

V tem se približa Krki; najprvo se prikaže velika cerkev sv. Kozma in Damijana. Dostikrat je že slišal Andrejec doma in drugod o tej božjepotni cerkvi. Pa je zmodroval:

„Lej, Andrejec, celo padar, kakoršen je bil sv. Kozma, postal je svetnik! Bere se tudi, da je bil sv. Vincenc zidar: samo lončarja še ni svetnika!“

V gostilni onkraj mosta se ustavi, zakaj treba je bilo jesti.

IV.

Od Krke naprej je bila za lončarja nova pot, in za našo povest je novo poglavje.

V gorenje kraje nad Krko ni bil stopil Andrejec do današnjega dne še nikdar. Vsa zemlja nad Krko mu je bila neznan svet, zato se ne smemo čuditi, da se je Andrejec z nekim neznanim nemirom poslavljaj od znane Krke. Bal se je, da bi nazaj ne znal. Do Krke je še šlo, toda naprej, po neznanih krajih, med neznanimi ljudmi!

„Sveti angel Rafael, spremljaj in vōdi me!“ vzdihne iskreno in požene konjička.

Dejali so mu na Krki, da pride prezgodaj na semenj, da ima še jeden dan časa, toda Andrejec ni hotel ostati tam, ampak je dejal:

„Bom pa višnjansko mesto bolj ogledal.“ Pa je šel.

Cesta od Krke v Višnjo goro se vleče sedaj po senčnatih gozdih, sedaj po svetlih poljanah. Take so bile tudi misli lončarjeve: sedaj mračne in otožne, sedaj pa vesele, da bi bil skoraj žvižgal. Komaj nekolikokrat so se potočila kolesa v neznani svet, že se mu je storilo mило, da mora tako daleč po svetu, da prodá kako lončenino, da kupi kruha sebi in svojim. Zavidal je ljudem, katere je videl na rodovitnem krškem polju, ki so spravljali bogato žetev. Zakaj li ne rodi njegova rodna zemlja tako bogato, kakor ta, da bi se lahko brez skrbi in sile pečal s poljedelstvom ter bi tičal doma, ne pa tiral vozička iz kraja v kraj? Neznana nevolja ga obide. Zamišljen je slonel na vozu in niti ni poganjal liščka, ki si je tu utrgal sočne detelje, tam mlade koruze ali kaj drugega zelenega. Andrejcu se ni zdelo greh, ako lišček kaj ptujega utrga.

Takó se je lončar počasi pomikal proti višnjanskemu mestu. Ko se je vse trkljalo po Mrzlem polju, ustrašil se je Andrejec, ko je v daljavi zagledal belo zidovje staroslavnege stiškega samostana.

„I, kaj je to že Višnja gora?“ vpraša se Andrejec.

Golorok kmetič ga pouči:

„Oj, vi oče, lončena roba, to je Stična, tam je pri ‚Kloštri‘.“

„I, kje je pa potem Višnja gora?“

„Pa bolj na levo.“

„I, boter neznani, kako bom pa jaz v Višnjo goro prišel, če je bolj na levo, lišček, kakor vidim, me pa pelja v Stično? — O — he — ve — ha — — lišček! — — Ej, lisa, lisasta, ustavi se!“

„Ej, šmenta, ko pridete na veliko cesto, zavijte ‚bistahor‘! — Zakaj pa greste todi v Višnjo goro? Vidite vi, oče, lončena roba, zdi se mi

tako, kakor bi šli z levico okoli — v desni žep.“

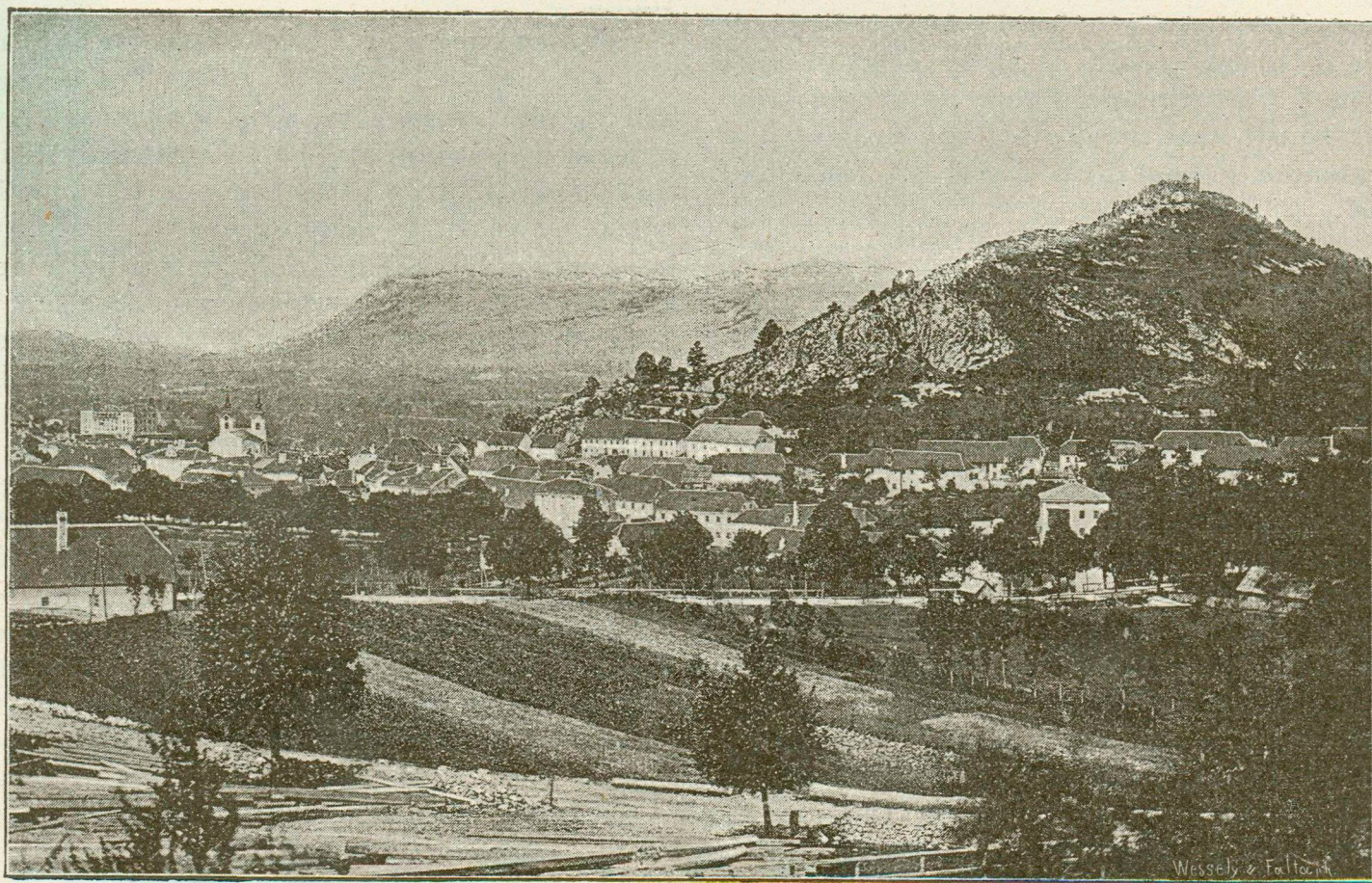
Andrejec ga srdit pogleda.

„Zakaj se norčujete iz mene? Mislite, da sem kar tako vas jeden? Veste, boter, pišite mi od desne strani v levo uho, pa sva bot! Hej, lisa, lisasta!“

Lišček pretegne in kmetič zaostane, pa še nekaj časa gleda za lončarjem. Misli pa si:

„Ako bi bil vedel, da te je tako malo za jedno besedo, vprašal bi te bil, koliko stane ‚bajs‘.“

Na križpotih na véliki cesti zavije Andrejec na levo, kakor mu je bil kmetič svetoval. Dasi je bila cesta gladkejša in tudi ravna, vlekel je

Postojna.

lišček vendar teže in kolesa so začela piskati in cviliti.

„Lej ga, skoraj bi bil pozabil namazati. Pa kako cvili in stoka.“

Pa skoči z voza in ustavi. Toda posodice z mazilom ni bilo nikjer.

Prestraši se, da obstane, prime se z obema rokama za glavo in vzklikne obupno.

„Jej, kaj bo pa sedaj? — Lisa, ve-ha! Kam neki je prešlo moje mazilo? Ali sem je pustil doma, ali sem je izgubil, ali mi je je kdo ukradel, da si bo kola mazal? Naj bi mu nobeno kolo ne teklo po mojem mazilu!“

Skloni se h kolesu in ogleda drugo za drugim. Zmaje z glavo, zakaj v slabem stanju je bilo;

„DOM in SVET“ 1895, št. 18.

nikjer ni bilo videti kaplje mazila, in pesta so bila vsa razgreta.

„Kaj bo? Kaj bo? Kolesa se mi bodo vnela, predno pridem do kake hiše, kjer se dobi mazilo. Oh, da bi vsaj srečal kakega smolarja!“

Ta želja se mu ni mogla izpolniti, ker o žetvi in košnji ne gre noben smolar s smolnico okoli, hiš je pa malo ob cesti; kjer je potrkal, ni bilo nikogar, vse je bilo na polju in v senožetih. Če se je le kje mimo kakega polnega korita peljal, poškopil je razgreta pesta, da bi se mu ne vnela. Naj je lišček vlekel še tako težko, ménil se ni dosti zanj, le v kolesa se je plašno oziral, kjer je čim dalje bolj cvililo

in škripalo. Po pravici se je bal, da se sedaj, sedaj pokadi iz pèsta.

Blizu Višnje gore je že bil in je premišljeval, bo-li mogel z nenamazanimi koli dospeti do svojega namena. Tu zavije cesta v manjši gozd. Ko začuti Andrejec prijetno senco in gozdni hlad, ko zagleda gozdna zelišča, zasveti se mu hipoma nekaj v glavi, da se tleskne z dlanjo po čelu in vzklikne vesel:

„O, jaz tepec: zakaj pa je polž na svetu, kakor da se ž njim namažejo kola! Da le dobim kakega velikega črnega, takoj bo gladko tekel moj voz.“

Andrejec ustavi, ozre se naprej in nazaj, ne prihaja-li kak voz. Videl ni nobenega, pač pa je prihajal nasproti človek z razpetim solnčnikom rjave barve.

„Ali se boji spaka dežja, ali pa prosi zanj, ker hodi z razpetim dežnikom“, pravi polglasno in se spusti med drevje in grmovje, kjer je z bičevnikom prevračal in brskal po listju, govoreč:

Črni, črni kolomaz,
Tukaj vidim tvojo gaz,
Brž pokaži mi roge,
Da pograbil te za nje!

Ker je bilo že dalje časa suho vreme, ne najde brž zaželenega polža-kolomaza, pač pa pride do njega mož z dežnikom in ga ogovori:

„Kaj iščete? Ali ste kaj izgubili?“

„Nič nisem izgubil, iščem pa polža, da namažem kola.“

Mož z dežnikom nekoliko osupne, stopi za njim in še jedenkrat vpraša precèj osorno:

„Kaj iščete?“

Andrejcu se pa tudi ni ljubilo prav ljubeznivo odgovoriti, pa odvrne:

„I, kaj me tako vprašate, kakor bi kaj kradel? Saj vam nič nečem, moj lišček tudi ne. Če pa le hočete vedeti, povem vam, da iščem polža za suha kolesa.“ In ne mené se za moža je nadaljeval svojo pesem:

Črni polž je čuden svat,
Je rogat — pa nič kosmat.

Staremu, pa še trdnemu višnjanskemu meščanu je zavrela kri po vseh žilah, ker si ni mogel govorjenja lončarjevega tolmačiti drugače,

kakor da se lončar iz njega grozovito norčuje. Ni verjel, da lončar res išče to pohlevno živalico za svojo rabo, in tudi ni vedel, kaj bi mu koristil polž. Kolikor let je že služil cesarja in je užival v svojem rojstvenem kraju malo pokojnino, zasramoval ga še ni nihče takó. Jeza ga je trla po kosteh, da spnè solnčnik in ohladi ž njim lončarja, ki je kar obstal, pa zakriči:

„Kdo si pa ti?“

Andrejec poprime bičevnik na tanši konec in ga pripravi na mah, pa ga zavrne:

„Dedec, če te tako skrbi, kdo sem, vèdi, da mi smo mi, ki lonce peljamo“, pa znam tudi udariti, če se mi brž ne umakneš, da prideš précej k pravi pameti, ker si zblaznel, kakor vidim.“

Višnjanu upade pred bičevnikom ves pogum.

„Joh, jaz sem zblaznel? Videl boš kmalu, kdo blazni? — Le čakaj, videl boš, kaj se pravi norčevati se iz mirnih ljudij! Zvesto sem služil cesarja, pa mi taka para, kakor si ti, oponaša polža. Le čakaj, še kesal se boš.“

Andrejec ni vedel, kaj je možu, in je res mislil, da ima malo trčenega človeka pred seboj; zdelo se mu je to pregovarjanje nespametno. Zato naredi s kazalcem kolešček po čelu in pravi:

„Pojdi, pojdi, dedec, polža jahat!“

Andrejec, ki ni bil še nikdar v Višnji gori, ni vedel prav nič, kako Višnjanom kakor tudi Motničanom nagajajo poredneži s polžem, češ, da jim je priklenjeni polž ušel z verigo, in ga vsa Višnja gora ni našla do današnjega dné. Videl ni, da Višnjana — kar je seveda velika nespamet — z nobeno drugo rečjo ne more človek bolj užaliti, kakor če mu vzame polža v misel.

Višnjan od same jeze ni mogel nič, niti izpregovoriti, in v lice je bil zažarjen kakor kuhan rak. Hipoma se nečesa domisli, stisne solnčnik pod pazduho in hitro mahne nazaj, od koder je bil prišel. Ko se mu nekoliko umiri kri, govori sam pri sebi:

„Le čakaj, ti kmetavs lončarski, videl boš, kaj se pravi nas žaliti! K županu te grem tožit. Ta ti že pokaže, kaj smo Višnjane!“

Tako in še bolj hudo je govoril Višnjan in sopihal v mesto.

(Konec.)

Biserji.

21.

Voda je prosta in vino je v sodi;
Vino le pivaj, a kopaj se v vodi.

22.

Kjerkoli se dosti čenčá, govori,
Ušesa tam dosti, um malo dobi.

Anton Hribar.

Prvi idejal.

(Spisal Ant. Sušnik.)

Videti Neapolj, a umreti, pravi Lah. Kar je Lahu Neapolj, to je bratom Čehom „matička Praha“. Slovan mora izkusiti sam v sebi, kaj mu je Praga. Koliko hrepenenja in želja je v dijaškem srcu, da ugleda Prago! In kaj še videti jo, v Pragi živeti, z žejnim grlom srkati sladki tok šumnega življenja, nje krasote, zajemati iz nje neizcrpljivih zakladov, kjer ima vsaka starejša hiša, da, skoro vsak kamen zgodovinski pomen: vse to ima navdušen Sloven za veliko zemeljsko srečo. Koprnel sem tudi jaz po Pragi, videl sem jo, priznavam, da se nisem varal v nadejah. Vsega se naveliča človek, pravijo, toda ne naveliča se nikoli Prage, kdor se uglobi v njeno življenje. Praga je znanstveniku in pisatelju obširna, zanimiva knjiga. Jedva si v nji prelistal nekoliko strani in čitaš koprneče dalje, da spoznaš kar najpreje vsebino vse knjige, že se vrneš kmalu k prečitanim listom in iz nova najdeš novih rečij, tako, kakor bi nad vrstami rastle nove vrste.

Že je minulo mnogo let — žal, več nego dvajset let. Pet mesecev sem se potikal v prostih urah po severoslovanski „stověžati“ — prestolnici, a vse nekako brez pravega namena in pomena. Poloti se me neka nemirnost, hrepenel sem po neznani stvari, nepojmljivem predmetu.

Saj pa tudi ni čuda!

V dvajsetem — štiriindvajsetem letu je skoro vsakdo izmed nas — zamišljen. Čutno hrepenenje in nežna, često po vsem neumevna otožnost vzburjata dušo. Koprnimo po „sladki tajnosti“ in nenadno tiči v naših dušah idejal nekega bitja, k čegar nogam bi radi znosili in položili vse, samo da bi nas oblažil jeden pogled njegov.

Jednaka se je godila meni.

Pred duševnimi očmi je nastajalo v samotnih trenutjih zračno bitje mladostnih sanj: vitka deva bledih ličec, žarnih črnih očij, črnih las in bolešno-zamišljenega pogleda.

Jedini pogled, jedina beseda, in zadoščalo bi v pomirjenje, ublaženje skelečega hrepenenja... Toda kamorkoli sem prišel, kjerkoli sem srečeval ljudi in se seznanjal z njimi, nikjer ni bilo niti duha po onem bitju, katero so bile ustvarile moje sanje.

Bril je mrzel vetrič preko veltavskega brega, čez noč se obzorje zavije v črne oblake, — in v mojo dušo se ukrade nepopisna pustinja in — domotožje. Prejšnje hrepenenje po zlati Pragi se mi shladi. Pohajkoval sem nekega večera

po mestu in nehoté prikoračim na Fran-Josipov kolodvor.

Osebni vlak je imel odriniti za četrto ure.

V veži, na hodnikih in v čakalnicah je vse vrelo in šumelo. Toda mene ni zanimala ta vihrava množica —, še zmenil se nisem za ta ali oni obraz. Že sem hotel iti domov, ko moj pogled še jedenkrat drkne po živahnem občinstvu. Slučajno ugledam žensko postavo tik zadnjega vežnega slopa, kjer ni gomazelo toliko ljudij kakor spredaj in blizu blagajnice.

Obstanem kakor okamenel.

Idejal mojih sanj je stal samo nekoliko korakov od mene.

Bila je to bleda, jedva šestnajstletna deklica poetiško zamišljenega obličja in lepe rasti.

Toli še pamtim, da je bila oblečena v črno svilen obleko najelegantnejšega kroja; kratek črni zavoj ji je zakrival čelo in oči. V jedni roki je držala mali popotni kovčeg, in naslanjaje se na slop je mirno zrla nekam v nedoločno praznoto.

Ne morem opisati, kaj se mi je takrat godilo v duši. Ne vem, kako dolgo sem zrl v ta prizor.

Kmalu — tako se mi je zdelo — pristopi k njej prileten gospod in ji nekaj pošepeče. Čarobno-krasno obličje njeno spreleti lehak nasmeš hvaležnosti. Nagne glavo in tudi nekaj žašepeče. Na to ji poda gospod roko, ona se je oklene, in oba korakata počasi proti peronu.

Nehoté sem zrl za njima.

Vlak je stal pripravljen — baš zapoje zvonec v drugo.

Gospod in dama kreneta k vozu drugega razreda, pred katerim stojita.

Toneče solnce v tem trenutju posveti izza pordelih oblakov in po vsi okolici se razlije nepopisno otožni jesenski svit.

V tem se dama ozre proti meni. Hladen vetrič odgrne kratek zavoj z očij, v katerih je odseval rdečkast, a hladen lesk... bile so steklene!... Ostal sem kakor primrznjen.

Prage ne samo videti, tudi živeti v Pragi in potem — umreti! Pripetilo se mi je, kakor vsem idejalistom, ki pozabljajo, da človek ne sestoji samo iz duha, večno žejnega, koprnečega po vzvišenosti, krasoti in domišljijah, temveč tudi iz telesa, kateremu treba — kruha! O blažena leta vesele mladosti, zlata dōba mladostnega življenja, kam si pobegnila? Utonila si! Nikdar več se ne vrneš!

Srečna vrnitev.

(Črtica. — Spisal Ant. Sušnik.)

Prelepa gorenjska stran! Ko zvečer po truda-polnem delu zrem v tvoje kraje, zdi se mi, kakor bi mi glas govoril do duše: Glej, to zemljo, to deželo nazivljejo borno, a vendar je ni od nje bogatejše na svetu. Mrzli so severni kraji, žarno solnce je ožgalo jug, iztok je poslal nad nas barbare, in zapad? Ta je kakor ovenela cvetka. Samo jeden kraj je, v katerem so srca brez zlôbe in hinavstva, samo jeden kraj je v deželi naši, kjer živi misel idejalom svojim . . .

Mesec je razlival svojo blede, srebrno svetlobo na ta kraj; okolu njega so se razvrstile neštete tolpe zvezdic kakor družice okolu ženina, kateri z veselim obličjem pričakuje neveste.

Po zelenem polju se je razlegalo v čistem zraku zvónko petje. V njem so se radovala srca deklic, v njem se je izražala prosta duša, čista, tako čista, kakor svit blestečega meseca.

Dekleta so pulila lan in popevala. Kje neki bo že katera izmed vas tedaj, ko se bodo od tega lanú odločile nežne nitke, ko se bo sukala preja, in ko bo iz preje nastalo suho platno? In kje bo že katera, ko bo to platno obeljeno? Morda vas do te dôbe povêde ljubi pod zavetno streho; morda se bode razveseljevale v domači hiši z očetom, materjo, brati in sestrami; možno, da zapoje duhovnik: „De profundis“.

Ali čemu take misli? Le naprej! Dekleta trgajo, pulijo lan dalje ter pojó, da odmeva čez hrib in plan. Kraj polja dela drevje čudne sence, kakor prikazni v bajni noči. Te bi strašile pregrešno srcé, toda nedolžno srcé se jih ne straši.

„Že je teden dnij, Anica, kar hodim k vam. In za ta teden? Bog vé, kam me zanese usoda! V beli Ljubljani me utaknejo v vojaško suknjo, v roko mi potisnejo puško, in kdo vé, kdaj se zopet vrnem . . .“

Hudo je dekletu pri srcu, ko ima vzeti slovo od svojega ženina. Polasti se trpka negotovost mladega bitja in izvabi mu iz očesa grenko solzo. Ženin odhaja, odhaja na dolgo dôbo. Kaj ga čaka po širnem svetu? Izgubi se, morda pogubi, ali pozabi, in ko se vrne, zanima, priklene ga druga, lepša, bogatejša. Krute misli!

„Ko bi umrl, objokovala bi te in prosila Boga mirú tvoji duši. Ali, če mi postaneš nezvest . . .“ Dekle zajoče in ne more dalje govoriti niti besedice.

„Nezvest? — Anica, tebi nezvest? — Imaš tako malo zaupanja do mene? Verjemi mi, to me bolí, ta nezaupnost me bolj peče nego ločitev.“ S trpkim očitanjem v očeh zrè Zaplotnikov Andrejec na ljubljeno nevesto. Anica ga je razumela; pomirjena zašepeče: „Saj ti ver-

jamem, Andrej, verjamem, da se mi ne izneveriš.“ Šla sta med druge deklice in posle, kateri so tu smukali lan in peli, tako brezskrbno, kakor ptiček pod jasnim nebom.

Za teden dnij so odvajali na kranjsko postajo vojake-novince. Slovenec izraža v pesmi radost in žalost, veselje in nadloge, vso svojo dušo. Vojaki so popevali, a tudi Andrejec je pel ž njimi. Iz grla mu je donela pesem, srcé mu je pa težila ból in grenkoba . . .

* * *

Bilo je za dôbe bosanskega zasedanja. Domači polk kranjski št. 17 baron Kuhn je bil tudi poklican v orožje. Tudi naš Andrejec je služil v njem za desetnika.

„Nad Turke gremo“, pisal je takoj v prvem pismu. Ko dospè v Bosno, pisal je domu pravilno vsakih štirinajst dnij. Pismo iz take daljave! Oj, kako je bilo vse po koncu v vasi, koliko vprašanj, kaka nepotrpežljivost!

Sosedi so hoteli vedeti, kaj piše Andrejec; isto so hoteli vedeti sorodniki, znanci, skratka — vsi, skoro vsa občina. Vsi so hoteli umiriti svojo radovednost. Toda bil je še nekdo v vasi, ki je istotako, kakor Andrejčevi stariši, z ljubeznijo napajal dušo svojo s tolažilnimi besedami došlih pisem. Vsako tako pismo je bilo Anici to, kar je pomladanjim vijolicam gorák vetrič, rožnemu popku jutranja rosa.

„Čudno dekle!“ dejali so njeni in Andrejčevi stariši. „Človek bi skoro ne verjel, da ga more imeti tako rada. Dala bi zanj življenje in dušo.“

Jednakega lista niso še čitali: kri, smrt, umor, klanje, nasilje, mučenje, peklenško trpinčenje. Groza je obhajala vse, ko so to čitali.

„Po noči počivamo vsi oboroženi, utrujeni, zmučeni, in ne vemo, bomo-li videli jutri še solnce ali ne. Ne vemo nì dneva nì ure. Vsako trenutje preží smrt na nas, in kar je še huje nego smrt, — je mučenje, trpinčenje. — Včeraj smo šli, ali prav za prav lezli v snegu na goré. Vsak hip je kdo padel med zamete, in trebalo mu je priskočiti na pomoč. Ko dospemo vrh gore, čujemo iz daljave bolestno ječanje. Prišedši na mesto, vidimo na pol nagega človeka, skoro zmrznenega; ni imel ne ušes, ne nosú, ne rok: vse to je bilo odrezano in odsekano. Čudili smo se, da more tako razmesarjen in do smrti trpinčen človek še živeti.“

Ko se zavemo in vzdramimo v tem groznem prizoru, usujejo se na nas krogle kakor toča. Nenadno prihrumé vstaši od vseh strani kakor bučele iz panja. Naših je bilo razmerno malo;

izročili smo se božjemu varstvu in prosili Mater Božjo, naj nas varuje in nam pomaga. Zakadimo se med nje. Bojevali smo se kakor levi. Kamor je padel bāt naših pušk, ondi je izdihnil vstaš svojo dušo. A tudi naših je mnogo padlo. Jaz sem ostal nedotaknjen, kakor bi bil čudežno rešen. Sam ne vem, kaj bi bilo z nami, da bi ne bili v tem trenutju od strani zagrmeli topovi.

„Pomoč je tu! Fantje, držite se!“ in držali smo se junaško. Ko bi mignil, izginil je sovražnik. Na bojišču so ostala trupla mrtvih in ranjenci, katerim so naši zdravniki obvezali strašne rane. Tudi žene so bile med padlimi bojvnikmi. Še misliti ne morete, kako ognjevite so te Turkinje; hujše so nego možje . . . Zima je tu huda; take nisem nikoli doživel nī na naših gorenjskih planinah . . .“ Tako nekako je slovel dolgi Andrejčev list. Strašne so bile te besede za stariše, še strašnejše pa za srcē ljubeče neveste. Kmalu nato pošlje Andrejec drugo, a veselejše pismo:

„V nedeljo je bil zame pomenljiv dan. Povišan sem bil za narednika. Povejte to moji Anici. Še njo bi veselilo, ko bi sirota videla, kako blestē na mojih zalkah na ovratniku po obeh straneh tri zvezdice. — Zopet smo imeli prasko, pred Livnom smo zgrabili Turke z bodaki. Našega nadporočnika napade hipoma korenjak kakor hrast in že mu je hotel s svojo zakrivljeno sabljo preklati glavo, a v tem hipu priskočim jaz, prestrežem udarec ter Turka lopnem tako silno z bātom, da se je takoj valjal v krvi. Zato sem bil povišan.“

„Za Boga“ — vzklikne mati — „on se tega še veseli, a vendar lepī na njegovem povišanju kri, človeška kri . . .“

„Da, človeška kri“ — dé oče — „toda kri človeškega lopova, ustaša, kateri je nedolžne kristijane neusmiljeno mučil in usmrtil. Verjemi mi, Polona, štel bi si v čast in v zaslugo, če bi takemu razbojniku takoj razbil lobanjo . . .“

„Moški ste vsi jednako kruti. Ali more Turek za to, da ni kristijan? Da bi bil kristijan, ne bi trpinčil in moril ljudij. Kdo vé, če ne misli, da pride v nebesa, ako do smrti trpinči nekoliko kristijanov . . .?“

V pismu dalje čitajo: „Človek postaja v boju kakor divja zver; kakor volk popada svojo žrtev, ubija in morī brez sočutja, brez usmiljenja. Ali jaz ali ti! — Ko se spomnim naših krajev tam gori na Gorenjskem, ko se spomnim vas, draga mati in oče, in svoje Anice in vseh prijateljev, s katerimi sem preživel srečna otroška leta, in če pomislim, da vsi živē in se veselē med svojimi, oglašā se v mojem srcu živo hrepenjenje, ki mi neprestano kliče: Živeti hočem! zopet bi rad videl drago svojo domovino, svoj rodni kraj; zopet želim videti, kako vshaja nad našo leseno

kočo jutranje, zlato solnčece; objeti hočem svoje drage stariše, svojo nevesto; zopet bi se rad razveseljeval z vami! Oh, da pridem zopet domov!

To hrepenenje me navdaje s pogumom, ljubezen do rodne zemlje mi daje moč; Mati Božja z Brezij, katere podobo nosim vedno pri sebi, me varuje, angel me čuva, Bog mi pomaga. Ker me do današnjega dnē še ni zadela nobena nesreča in nezgoda, zato sem uverjen, da nad menoj nima oblasti grešna roka in da me ne usmrti krogla, poslana iz take roke.“

Andrejčevi listi so dohajali vedno pravilno in povsem povoljno. Njegova poročila so bila jedina tolažba starišem, kateri so vse svoje upe opirali nanj, in jedina tolažba Aničina.

Že je poteklo tretje leto od te dôbe, odkar je Andrejec šel v vojake. Iz Bosne so dohajala ugodna poročila. Junaštvu naših vojakov se je posrečilo udušiti vstajo in v deželi uvēsti red in mir, dasi so se semtertje dogajale še manjše, a neznatne praske . . .

Polagoma izostanejo Andrejčevi listi. Doma so čakali teden, dva, tri tedne in ko tudi četrti teden ni bilo pisma, nī odgovora na pisma in brzojavke, polasti se vseh skrb in strah.

„Kaj se je pripetilo Andrejcu? Siromak, morda je bolan? In zakaj nam tega ne piše? Ali je tako hudo obolel, da ne more niti pisati? Morda je naposled . . . Ne, ne, to ni mogoče, da bi bil umrl sedaj, ko ima priti domov . . .“

Andrejčevi stariši so se potikali liki izgubljene ovce. Tožno je bilo videti potrto mater in očeta, ki si je skrivaj brisal solze. In Anica, kdo tolaži ubogo dekle? Nade so ji šle v grob, — tje, kamor so zagrebli, pokopali . . .

„Usmiljeni Bog, reši me tega trpljenja! Oprosti me te negotovosti in dvoma! Spomni se mene, grešnice, Devica Marija in vrni mi onega, po katerem mi hrepeni srce in koprni duša! Prosi zanj, Mati sveta, svojega ljubljene sina, da ga ozdravi s svojo mogočno besedo! Toda ne moja, temveč tvoja volja naj se zgodi in . . .“

„Kaki so to glasovi? Prihajajo vedno bliže, vedno bolj so umevni in razločni . . . Bože moj, to je glas njegove matere — in očeta — — in — da, on sam je . . .“

Andrejec vstopi v izbo, a kakor bi trenil, slo-nela je uboga Anica na njegovih prsih.

„Le razjokaj se, hčerka, in si olajšaj srce! Ubožica! Da bi vedel, Andrejec, koliko je zate prestala, gotovo bi se bil vsaj z jedno besedico oglasil med tem časom . . .“ dé z laskavim očitanjem Andrejčeva mati.

Toda Andrejec ni slišal teh očitanj; čul je samo glasove svojih dragih, kateri so mu doneli jednako milo, jednako ljubo in čarobno, kakor so doneli blejski zvonovi, ko je kmalu na to spremljal Anico pred oltar.

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Dalje.)

Kmečki vstanki.

Mnogo je trpelo Celje in posebno okolica tudi v domačih nemirih. To so bili takoimenovani „kmečki panti“ — upori kmetov tlačanov proti nasilnim grajščakom. V naši strani imamo zabeležene tri take vstanke.

Najpreje l. 1515., ko so kmetje v Kranjski in Štajerski zahtevali svojo „staro pravdo“, to je, pravico; tedaj so se pridružili upornikom podložniki Laške grajščine ter so obsedali tudi Celje. A cesarski vojaki so jih pregnali, pa sta Sigmund Dietrichstein, štajerski glavar, in Jurij Herberstein potolkla vstaše pri Brežicah, in jih mnogo poobesila meseca kimovca l. 1515.¹⁾

Drugi veliki kmečki vstanek je bil l. 1573. zaradi robote ali tlake. Povod k upor pa je dal kruti nasilnik grajščak Tahy Ferenc na Susedu v Hrvaški, od koder se je razširilo gibanje v Štajersko in Kranjsko. Na čelu oni „muški puntariji“ so bili: Matija Gubec, takozvani kmečki kralj, pa Andrej Pasanec in Mihael Gušetič, a glavni vodja vseh vstašev Ilija Gregorič (doma od Metlike, nekda v Slov. krajini za Iv. Lenkovića vojujoč na Turke, tedaj pa živeč v hrvaškem Brdovcu). Dne 29. prosinca l. 1573. so prišli hrvaški zavezniki od Klanjca pri Kraljevem gradu v Štajersko, kjer so se jim pridružili Bizeljanci. Od tod je šla jedna četa proti Pišćam in naprej proti Brežicam, katere je vzel vodja vstašev, Ilija, dne 3. svečana. Drugi oddelek je mahnil proti Vidmu in stopil pri Krškem na Kranjsko; a tam jih pobijejo in razkropé Uskoki pod baronom Joštom Thurnom dne 5. svečana. Stotnik Ilija pa je udaril od Brežic proti Rajhenbergu in Sevnici; a zvedevši o pobitju pri Krškem, krenil je čez goro Lisco na Planino, od koder je oddelek kmetov obiskal Jurijkloster, Ilija sam pa se z ostalimi napotil na Pilštajn, tu prenočil ter drugi dan 8. svečana hitel v Kozje. A tukaj obkroži vstaše cesarska vojska. Iz Hrvaške sta namreč prišla Kaspar Alapič in grof Zrinjski s svojimi konjiki, od Celja pa stotnik Jurij Schrattenbach, kateremu se je pridružil kozjanski grajščak Maks Rup. Ilija je bil sedaj prisiljen v boj. Pri Pilštajnu so bili vstaši dne 8. svečana popolnoma potolčeni; nekoliko stotin jih je bilo pobitih, vsi vodje so padli razven Ilije, kateri je ubežal v gore; dvainštirideset kmetov je bilo tudi ujetih, v Celju za-

kovanih, pa odvedenih v Gradec — kakor divje zveri.¹⁾

V tretje so se uprli kmetje okolo Celja, Gornjega grada, Prebolda, Studenic in Radgone l. 1635. zaradi velikih davkov, katere so morali tedaj plačevati ob času tridesetletne vojne. Od 24. malega do 8. vel. travna istega leta so oropali, požgali in porušili mnogo grajščin in samostanov. Oropali so Podgrad, Hekenberg, Ostrovec, Gornji grad, Vrbovec, Rudnik, Šoštanjski grad, Lilgenberg, Forhtenek, Soteški grad, Thurn, Šalek, Širje, Šenbihl, Laško grajščino, Planinsko grajščino, Veliko Brezo, Pragerhof, Žusemski grad, Slivniški in Ponkviški grad; porušili so Prebold, Schwarzenstein, Jelšev grad in Golič; Saneški grad so podložniki siloma vzeli in ga oropali; Oplotnico, Studenice, Jurijkloster in Zajckloster so oropali in deloma razdejali; Korpulo, Freistein in Poljkavski grad so oropali in zapalili; grajščina Hausambacher, katero so si siloma osvojili, morala se je odkupiti. V Novemklostru so odložniki vse razbili in so tamošnjemu vikariju p. Salvatorju Moscheniju, Benetčanu pretili, da ga ubijejo, ako jim ne izbriše tlake in ostalih davkov. Pri Sv. Juriju blizu Šmarja so župnika grozovito ubili. V Zajcklostru so vzeli kelihe in pušico s presv. Rešnjim Telom, katero se je čez tri mesece našlo nepokvarjeno. Po drugodi so pobrali kelihe, mašno obleko in druge stvari ter so oskrunili cerkve. — No temu vstanku je storil konec Jurij Ludv. Schwarzenberg, kateri je s hrvaškimi in drugimi vojaki pobil vstaše dne 10. mal. srp. l. 1635.²⁾

Vojni pohodi.

Francozi. — Koncem prošlega in početkom sedanjega stoletja je čutilo Celje tudi francoske boje.

¹⁾ Orožen: Dek. Drachenburg 12 sl. — Vstaško četo v Hrvaški, pod Gubcem in Pasancem, so potolki naposled Alapič, Keglevič idr. pri Stubiških toplicah 14. svečana l. 1573. Vodji sta bila ujeta in odvedena v Zagreb, kjer so Gubca na železnem stolu „kronali“ z razbeljenim železnim obročem — torej ga živega pekli, kakor so l. 1514. mučili v Temešvaru madjarskega vstaša Docsa Jurija na ukaz Jovana Zapolya. Pasanca pa so najpreje s kolesom trli in zatem obglavili. — Ilijo Gregoriča in Gušetiča so tudi naposled ujeli, v Beču obsodili na smrt ter po dolgih mukah v Zagrebu dejali ob glavo.

²⁾ Orožen: Cel. Kronika, Dek. Cilli 521. — A tudi Hrvati, ki so prišli krotit vstaše v Novemklostru, napravili so mnogo škode v samostanu in pri kmetih, od 18. velikega travna do 15. rožnika tam se gosté in plené. — Celjanom pa je cesar Friderik II. dal zgoraj omenjeno pravico, z rdečim voskom pečatiti, ker so cesarske vojake radi vsprejeli in jim dobro postregli. (Orožen II. cc.)

¹⁾ Orožen C. Kron., Dek. Tüffer.

Dné 9. malega travna l. 1797., na cvetno nedeljo, so se prikazali v Celju prvikrat vojaki Bonaparteja, poznejšega francoskega cesarja Napoleona I. Prišli so bili ti Francozi iz Ljubljane; a bilo jih je tako malo, da so se zbal slovenskih kmetov, nesočih uprav tedaj oljke iz cerkve domov. Po sklenjenem miru (v Ljubnem — Leobnu dné 18. mal. travna l. 1797.) so šle štiri brigade Francozov: Bergenova, Bernadotova, Seruriejeva in Massénova, skozi Celje nazaj v Italijo; in 5. velikega travna so odrinili poslednji Francozi iz Celja proti Ljubljani. Škodo, katero so učinili ti francoski vojaki v Celju in okolo mesta, cenili so do 4144 gld. 28 kr.

L. 1799., v drugi polovici rožnikovi, so šle štiri čete Rusov iz Ogerske skozi Ormož in Celje v Italijo. V Celje jih je prišlo: pod generalmajorjem Kašinom 2241 móž, pod generalmajorjem knezom Volkonskim 2196 móž, pod generalmajorjem Mavorovim 4030 móž in pod generalmajorjem Rechbinderjem 2554 móž. Za temi je še 15. malega srpana major baron Stachelberg dovél v Celje 205 ruskih vojakov, ki so bili na potu opešali. Naslednjega leta 1800., dné 31. prosinca, 3. in 5. svečana so prišle v Celje iz Italije nazaj tri čete Rusov, vseh vkup 649 móž, kateri so se nato napotili v Rusijo. In zopet pozneje l. 1808., 4., 9., 14. sušca tri ruske čete, vkup 9450 móž.

Avstrijska vojska je šla v francoski vojni iz Italije skozi Celje od 24.—30. listopada l. 1805. proti Beču. Nadvojvoda Karol, vojskovodja te armade, je imel 26. istega meseca v Celju svoje glavno stanovanje; stanoval je tu na velikem trgu v sedanji Novakovi hiši št. 2.

Istega leta 1805., mesec dnij pozneje, dné 29. grudna, je prišel v Celje francoski general Marmont s svojo armado. Marmont je zahteval tu za svoje vojake 24.000 porcij kruha, 2400 funtov riža, 1000 funtov soli, 12.000 funtov govedine, 1500 poličev vina, 1200 centov konjske krme in 30 parov šolnov. Nadalje je zahteval general od celjskega okrožja 200 konj

in 70.000 gld. bojnine, h kateri je Celje moralo vložiti 3955 gld. Razven tega pa so ti Francozi napravili v Celju in okolo mesta še mnogo škode; tako so samo konji, katere so v celjski župniji siloma vzeli, bili cenjeni do 5560 gld. — Po sklenjenem miru naslednjega leta 1806. je šlo od 1.—15. prosinca 15.157 francoskih vojakov s 3531 konjem skozi Celje nazaj v Italijo.

L. 1809., 26. in 29. vel. travna in 4. rožnika, so prišli Francozi pod generalom Makdonaldom vnovič v Celje. Komaj so ti odšli naprej, že je vodil general Marmont 18. in 19. rožnika drugo francosko armado skozi Celje. Makdonaldovi in Marmontovi vojaki so v Celju in zlasti po vaseh okolo mesta silno plenili. Kakor kažejo magistratna pisma, znesla je storjena škoda: v Gaberjih 4676 gld. 6 kr., na Spodnji Hudinji 2106 gld. 10 kr., na Gornji Hudinji 2483 gld., na Lavi 2319 gld. 30 kr., na Ložnici 1920 gld., na Babnem 1274 gld., v Melogu 621 gld., na Ostrožnem 517 gld., na Bregu 1095 gld. 15 kr., v Šmiklavški okolici 550 gld. 48 kr., v Lisci 718 gld., za Gradom 1748 gld., v Zavodni 4052 gld. 42 kr. Celjani so morali po ukazu od dné 25. vel. srpana l. 1809. k prisiljenemu posojilu vložiti 19.760 gld.

Dné 2. listopada l. 1809. je začela Makdonaldova armada pohajati nazaj skozi Celje. Dné 2. grudna pa je še v Celje prišel 7. polk francoskih dragoncev, ki so se zatem 3. in 4. grudna napotili v Kranjsko.

V teh vojnih pohodih je obvarovalo mnogo Celjanov svoje imetje grabežnih Francozov, poskrivši je v južnih gorah, posebno na Vipoti idr.

Spominik. Na koncu Graške ulice je na Plautzovi hiši kapelica s križem in napisom: „*Qui confidit Deo fortis est ut leo. Zur Erinnerung an den 18. Juni 1809. Seiner Allmacht und Gnade geweiht. v. Luszensky Carl.*“ Ta Luszensky je bil poročnik cesarskih huzarjev, ter je v spomin in v zahvalo, da se je istega dné srečno rešil Francozov, postavil ta-le spominik.

(Dalje.)

Iz počitniškega dnevnika.¹⁾

IV. V Kampániji.

Kakó sirotno ljudstvo si Kampánjsko,
Kakó z uboštvom ti si preskrbljeno,
Na sredi raja divne južne zemlje
Kot na otoku pustem zapuščeno!

Obleke slábe, pičle daje hrane
Kampánja ti, od žeje zevajoča,
A z deco nago, z deco kruha lačno
Obilno se ti polni nizka koča.

Na rôkah žulji, lice ogorélo,
Oči udrte — vidna, jasna priča:
Kakó trdo življenja dan za dnevom
Za gôro v večnost tebi se izmiče.

In vendar, blagor tebi, dobro ljudstvo,
V sirôščini bogato si brez mere:
Ko tare skrb te in bolest in beda,
Srcé je polno ti — Bogâ in vere!

Mih. Opeka.

¹⁾ Gl. „D. in Sv.“ VII. l., 1894.

Plastika v pesništvu.

(Spisal J. Š.)

(Dalje.)

Pesništvo ima še drugo ugodnost v uprizarjanju. Ko bereš pesem, tedaj ti podobe nastajajo v domišljiji; te so zate nove in tebi lastne: a druge umetnosti ti podajajo podobe že gotove in zato domišljiji jemljejo moč, ne dajejo ji toliko slobode, ne zavzemajo človeka tako silno in ne obudé tolikega navdušenja.¹⁾

Iz vsega, kar smo dosedaj povedali o notranji čutnosti, povzamemo lahko, kako važna je za pesniško umetnost. Ob enem pa nam je tudi jasno, v kaki zvezi je notranja čutnost s plastiko. Videli smo namreč, da plastika, to je, čutni izraz, obuja notranjo čutnost, in sicer tako, da brez plastičnega izraza ni pesniške umetnosti: plastika je torej bistvenega pomena za poezijo.

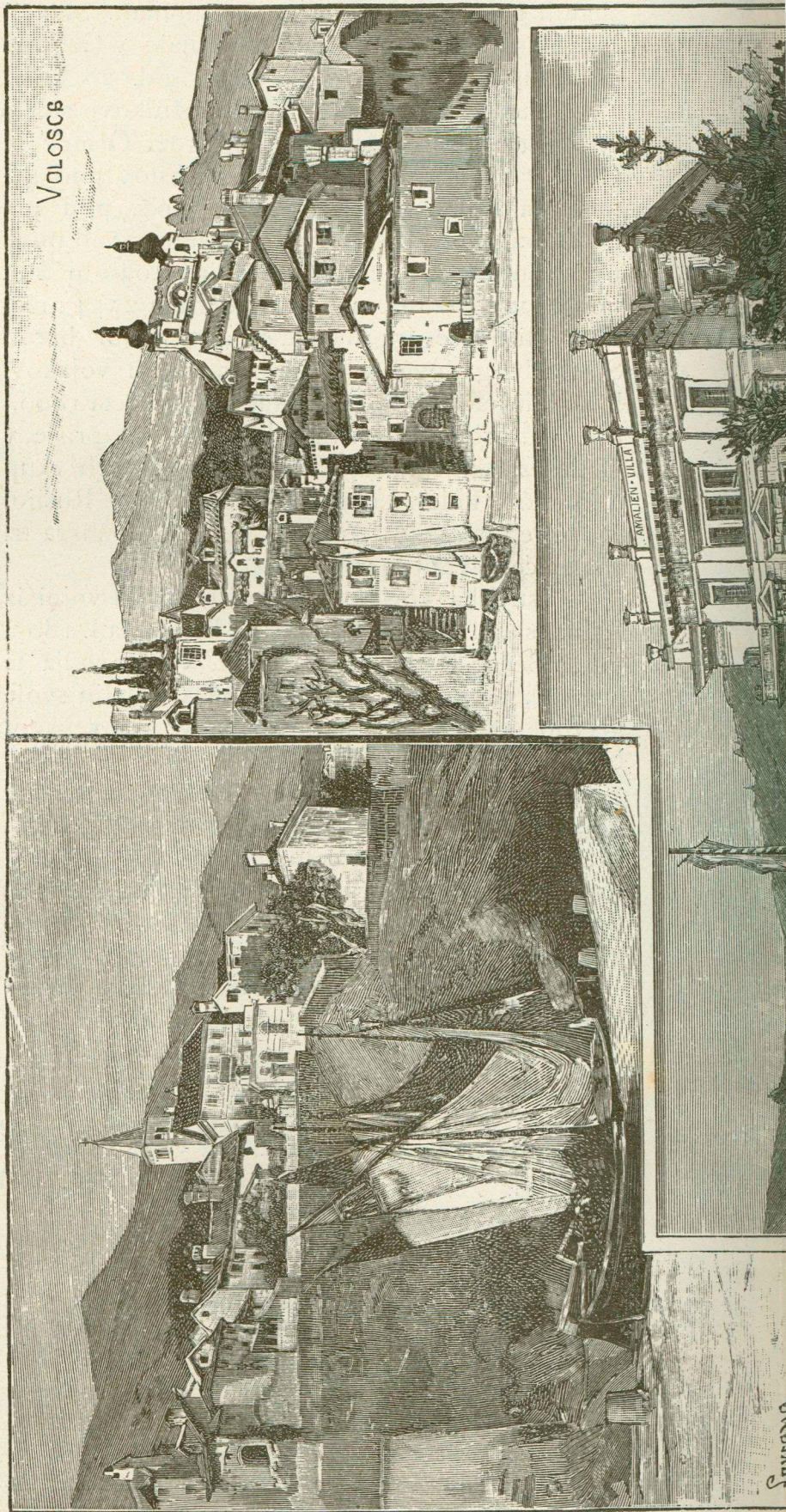
Po vsem tem bi pesniško plastiko lahko določili kot ono značilno, besedno uprizarjanje, po katerem se v naši domišljiji vzbujajo predstave dejanj in čutnih prikaznij. Čim več takih prikaznij nam pesmotvor vzbuja in čim določnejše so te predstave, tem bolj je plastičen.

Razviden je pa tudi ves dušeslovni in estetični pomen plastike za pesniško umetnost. Prvi je zlasti v tem, da nam čutni izraz obudi v domišljiji predstave, domišljijo oživi in zanima, a estetiški pomen v tem, da pomaga plastika s pomočjo predstave živo in lepo uprizoriti idejo. In prav iz teh treh vzrokov ne more poezija brez plastike nikoli izpolniti svojega umetniškega namena, tudi tam ne prav, kjer so le čustva njen predmet, t. j. v liriki, ker tudi ta se naslanjajo na čutne predmete.

Doslej smo govorili o predmetu le splošno ter premetrili, kaj je bistvo plastiškega pesništva, ali v čem se v obče kaže pesniška plastika. Ta splošna pravila pa so nam jasnejša, ako si jih pogledamo v posebnih primerih. Zato hočemo splošna načela sedaj oživiti s primeri. Opazovali pa bomo plastiko najprej tam, kjer se kaže po svojem bistvu, t. j. po dejanju; potem tam, kjer se kaže bolj v čutnih prikaznih, in naposled zaradi popolnosti kratko omenimo tudi takozvano ritmiško plastiko.

Ako naj je pesmotvor plastičen, treba mu je pred vsem dejanja, t. j. delujočih predmetov. Taki delujoči predmeti so neživa narava, živalstvo, človek in duhovi.²⁾ Ti predmeti so

za pesniško uprizarjanje tem ugodnejši, čim bolj združujejo v sebi čutnost in duševnost, ker to dvoje je za umetnost bistveno; najugodnejši je pa tisti, v katerem je to dvojno zdru-

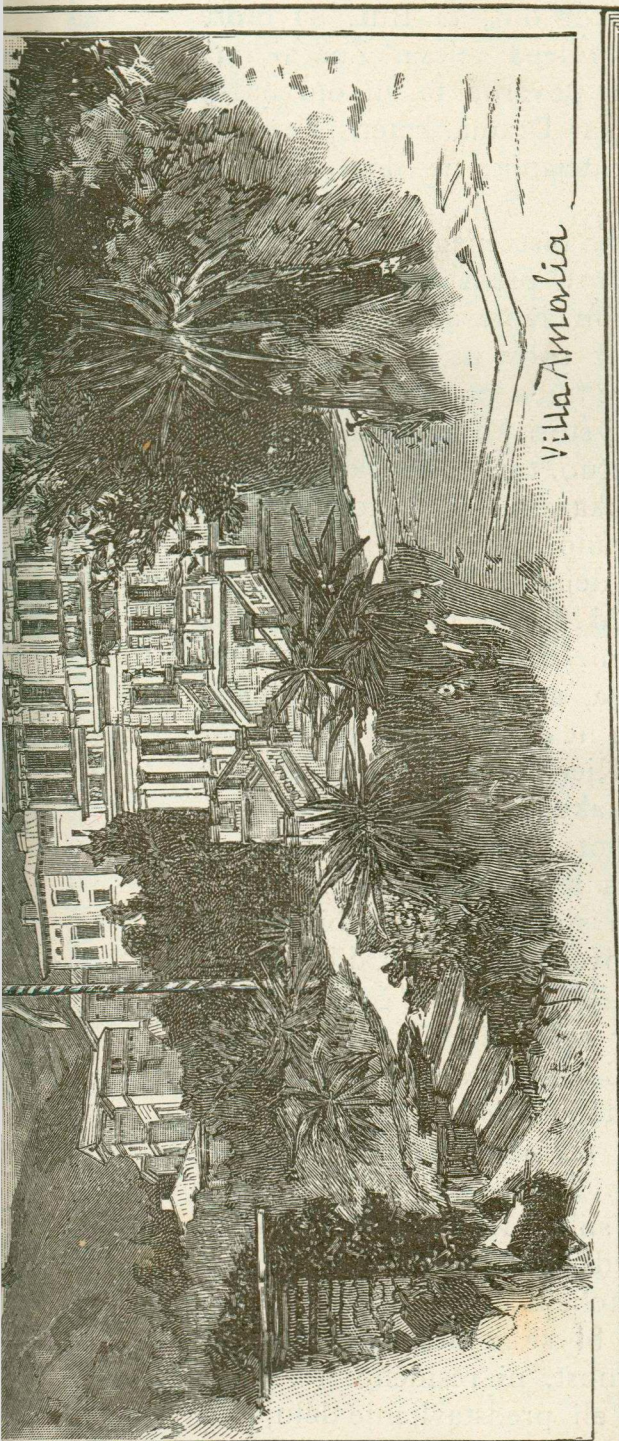
¹⁾ Primeri Gottschall I. str. 44.

²⁾ Primeri Gottschall, Poetik I. 97.

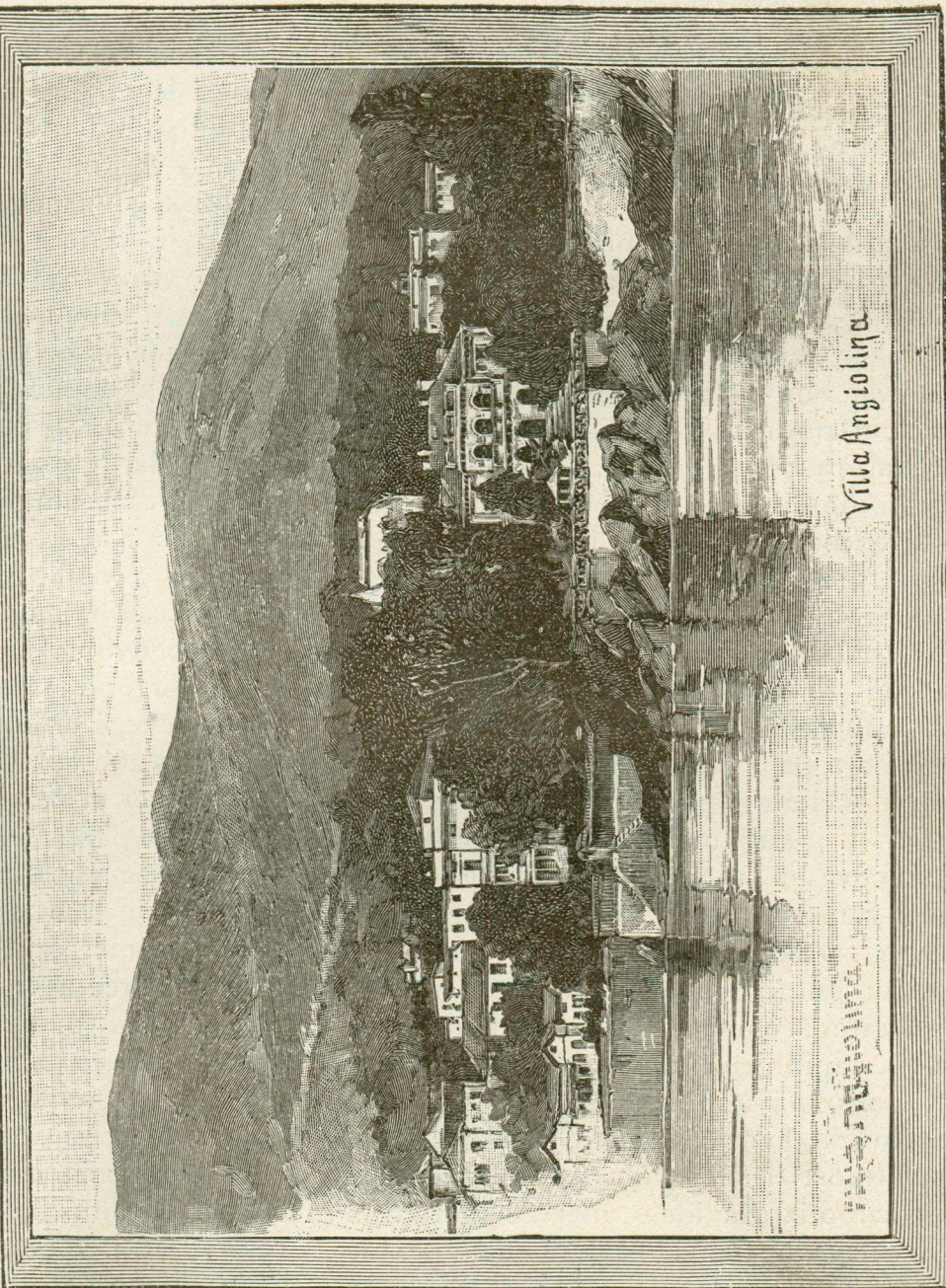
ženo somerno. Iz navedenega vzroka je razvidno, da v obče narava, kolikor je neživa, ni tako ugodna kakor živalstvo, živalstvo ne tako ugodno kakor človek, a človek ugodnejši nego duh. Človek je torej središče poezije kakor tudi umetnosti sploh.

Da se v neživi naravi more najti dejanje, je znano. Spomnimo se le letnih časov in raznovrstnih zemeljskih in obzračnih pojavov. Tudi v rastlinah je skrita neka tiha dejanstvenost.

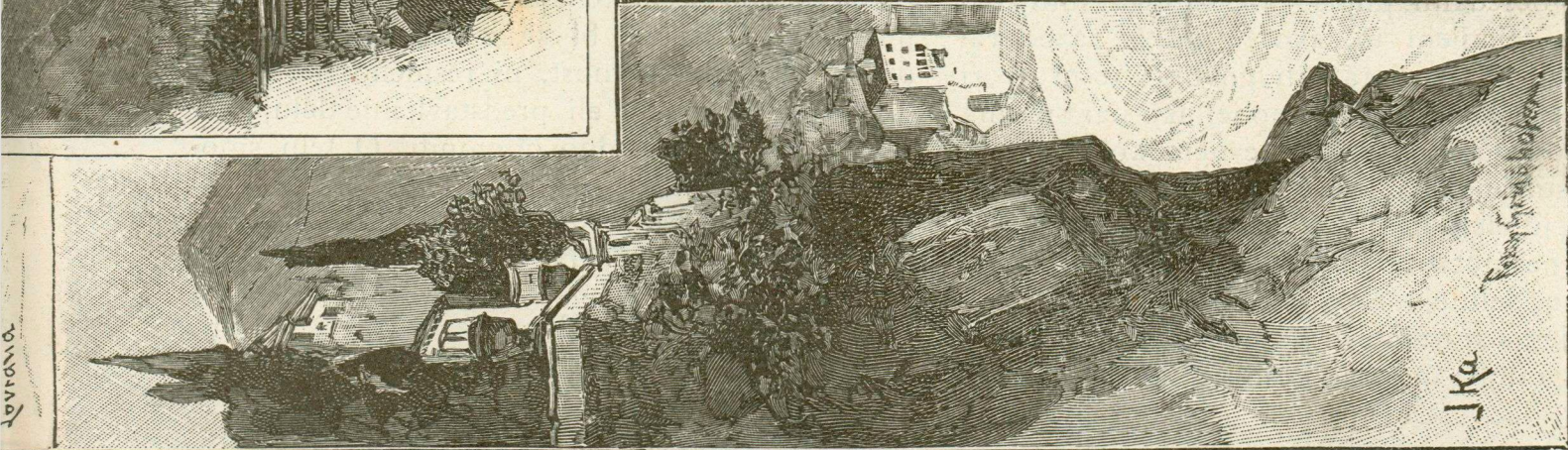
Vendar so vsi ti predmeti, ker duševnost v njih premalo deluje, za pesništvo le podrejenega pomena. Najbolje se dadó ž njimi izraziti čustva, ker je med naravnimi pojavi in duševnim življenjem dostikrat mnogo podobnega, in zato se ti predmeti največkrat nahajajo v liriki. Seveda ni pesniku dovoljeno naravo samo na sebi popisovati, ampak mora jo predstavljati vedno le v zvezi s človeškim čustvom. Pesnik mora torej naravo oživiti, da se v njej zrcali človeško

Villa Amalia

Villa Angiolina

Ika

Slike iz Opatije.

dušno življenje. V tem je znamenit zlasti angleški pesnik Byron, n. pr. v „Parizini“¹⁾:

Čas je, ko slavec z vej gostih
V visokih žvrgoli glaseh;
Čas je priseg zaljubljenih,
Ko je v besedah med in smeh,
Uho zamaknjeno je v sap
Prijetnih šum in bližnji slap.
Iz rož blišči se rose svit;
Zvezd smeje se obraz odkrit;
Vodé višnéšše čez in čez,
Rjavši listi so dreves.
Temote čiste poln je zrak,
Svetloba mračna, svitli mrak
Večerno obžarúje stran,
Ko béga luni sivi dan.

Zdi se tukaj, kakor da narava vé za tajne ljubimske prisege in zato skrivnostno molči in je skrivnostna kakor človeško čustvo, je nekako slika tega, kar se godi v srcu. Na tak način se zdi, kakor da ima narava čustva, in v tem je njen plastični pomen. Omeniti moramo tudi, da hrani narava bogat zaklad podob in slik, s katerimi se morejo primerjati dogodki iz človeškega življenja, o čemer pa izpregovorimo še pozneje pri prispodobah.

Kot drug čuten predmet pesništva smo imenovali živalstvo. Ker je v živalih življenje in gibanje, zato so s plastiškega stališča seveda mnogo ugodnejše za poezijo kakor neživa narava. Zato nastopajo tudi lahko same brez človeških oseb. Rabimo pa jih vedno le v zvezi s človekom, t. j. kolikor se kažejo v njih lastnosti človekove in njegov značaj. Le s tega stališča nas zanimajo večji pesmotvori živalski, n. pr. „žabja vojska“ i. dr. in prav v tem je tudi njih plastični pomen, da se kaže skoro v vsaki živali neka lastnost človeška, včasih tudi kot karikatura, n. pr. napihnjena žaba za napuh človeški.

Prvo mesto pa ima v poeziji kot delujoči predmet človek, ker je v njem enakomerno združena čutnost in duševnost. Ni pa zadosti, da človek samo izraža idejo, marveč mora tudi delovati. Svojega mišljenja in čutenja nam ne sme samo z besedami popisovati, ampak mora to kazati z dejanjem in, ako bi ga že razodeval v govoru, tedaj mora biti govor v tesni zvezi z dejanjem. Do cela napačno je, ako nam pesnik ali pripovedovalec, kakor se neredkokrat zlasti v povestih nahaja, sam popisuje in označuje svojega junaka, ne da bi to bilo utemeljeno v dejanju pesmotvora ali povesti. Plastika zahteva, da osebe delujejo tako, da se more iz njihovega dejanja spoznati in posneti značaj, lastnosti njihovega duha in srca. Pesnik si mora poiskati

in izvoliti čutno obliko značilnih lastnostij, to je: poiskati si mora značilnega dejanja, ki izvira iz tega ali onega svojstva; potem je pesmotvor plastičen.

Pesniku je torej treba, da predstavlja svoje osebe delujoče, kolikor le največ možno. To je treba poudarjati posebno v drami, katera kaže jedno dejanje, ne pa, kakor mnogi mislijo, značaje. Aristotel¹⁾ pravi celo, da „brez dejanja ni mogoča nobena drama, pač pa brez značajev“. Kdor trdi, da mora dramatika kazati značaje, je v tisti zmoti, kakor oni, ki trdi, da mora plastika izdelovati le lepa telesa. Značaj ima pomen le v tem, da povzroči ta ali oni način dejanja in nič drugega. Drama, kateri je več do značajev kakor do dejanja, ne doseže nikoli umetniškega uspeha.

Ker je dejanje tako bistvenega pomena, mora pesnik vso svojo snov predstavljati dejansko, da zadosti umetniškim zahtevam. Da, to mora storiti tudi tam, kjer snov na prvi pogled ni dejanska, zlasti kjer je treba kaj popisati ali s popisom slikati. Kaj naj stori, ko nedostaje dejanja, da je vendar-le plastično, torej dejansko? Homer je vsem pesnikom pokazal način, kako si morajo pomagati. Kakor znano, izpreminja Homer to, kar opisuje, vedno v dejanje; stvari ne popisuje kot dovršenih, ampak, kakor bi se šele godile pred njegovimi očmi. Tako ne opisuje Agamemnona oblečenega, ampak, kako se oblači, in Ahilejevega orožja ne dogotovljenega, ampak, kako se izgotavlja. Kjer pa ta način ni mogoč, kaže Homer učinek kake reči, mesto stvari same, n. pr. ne opisuje lepote Helenine, ampak nam pové, da se je zdela lepa celó starcem.

Z vsem tem pa ni rečeno, da bi pesnik sploh ne smel opisovati, kakor je trdil Lesing. Ta je namreč zavrgel opisovanje, češ da spada v poezijo le to, kar se godi v času, ne pa to, kar je v prostoru. Čeprav je v tem mnogo resnice, vendar je napačno misliti, da dela čas in prostor principijelni razloček med pesništvom in med slikarstvom. Zakaj tudi poezija nam podaja v domišljiji slike. Razloček je samo v sredstvu, t. j. v besedi in barvi.²⁾ Zato pa tudi ni dovoljeno pesniško slikanje brezpogojno zametavati. Zakaj da bi se z besedo ne mogla predstavljati prostornost, ni resnično.³⁾

Gledé na dejanje ali predstavljanje delujočih oseb moramo še jedno opomniti. O tem smo

¹⁾ Glej Aristotel, poetika c. 6, § 11.: "Ἐπὶ ἄνευ μὲν πράξεως οὐκ ἂν γένοιτο τραγῳδία, ἄνευ δὲ ἡθῶν γένοιτ' ἂν."

²⁾ Primeri Jungmann Aesthetik str. 287 in sl.; Stöckl, Lehrbuch der Aesth. str. 721.

³⁾ Za kratek vzgled naj je kitica iz Prešernovega „Krsta“:

Tje na otòk, z valovi ves obdani,
V denšnjih dnevih bóžjo pot Marije.

¹⁾ Glej Prešeren.

namreč prepričani, da je dejanje poeziji potrebno. A ni zadosti, da nam pesnik dejanje samo naznači v glavnih potezah, ampak je mora natančno opisati, da postane predstava živahna. Zakaj čim več dejanja, tem bolj je pesmotvor plastičen. Zato mora pesnik biti pozoren tudi na vsako najmanjše, najneznatnejše gibanje, ker tu ni zanj celó nič nevažnega. Vzgleden v tem kakor sploh v plastičnem oziru nam je zopet Homer. Za primer navedemo tukaj oni prizor iz Ilijade, ko pride Tetida k Zenu ter ga prosi za Argivce. Nastopajo tu sicer grški bogovi; vendar ker so ti bogovi sploh bolj ljudje kakor duhovi, in je torej tudi njihova dejanstvenost bolj človeškega načina, lahko ga porabimo tukaj. Homer nam tu ne pové samo, da je Tetida prišla k Zenu in da ji je Zen obljubil pomoč: to bi bile samo obče poteze dejanja, ki bi zadoščevale zgodovinarju, a nikoli ne poetu. Homer zato ne pové samo tega, ampak popiše vsak najmanjši gibljaj, kakor da bi bil istinito vse sam doživel. Pripoveduje namreč, da se je Tetida dvignila na Olimp k Zenu, sedla predenj, objela mu z levo koleni, a z desnico mu gladila brado in ga prosila za Argivce. Zen se dá preprosi, potrese s črnimi trepalnicami in prikima; in valé se mu naprej ambrozijsko dehteči kodri in strese se ves Olimp.¹⁾

Tukaj se vidi, kako Homer popisuje vsako najmanjše gibanje; nič mu ni neznatnega, nič nevažnega. Zato pa je tudi Homerjevo predstavljanje tako živahno, nazorno in plastično. Sploh je Homer gledé na plastiko nedosežen. Pri njem je vse dejanje, in zdi se, da ne vé drugače predstavljati, kakor nazorno in plastično. In prav zaradi te nazornosti ima toliko moči do nas.

Slednjič smo imenovali tudi duhove. Rekli smo pa že, da so manj ugodni za nazorno predstavljanje kakor človek. Vzrok je očiten. Ker so duhovi netelesna bitja, zato so za čutno pred-

stavljanje nezmožni. Vendar jih ne zametujemo, ker si jih predstavljamo vedno telesno kakor človeka. In v tej obliki so za uprizarjanje visokih idej dostikrat še ugodnejši nego človek, ker je njihovo spoznavanje veliko popolnejše od človeškega. Vsekako pa ne kaže uvajati jih v kako dejanje tako, da bi bili središče ali glavna oseba v dejanjih. To pa zato, ker ne poznamo dejanstvenosti, to je načina njihove delavnosti in njihovega značaja. Ako so že v zvezi s kakim dejanjem, tedaj se naj predstavljajo bolj kot varuhi, ali zaščitniki, ali pomočniki, nego kot izvrševalci, tako, da le včasih vmes posežejo. Po vsem tem je tudi njihov plastičen pomen v poeziji omejen in zato tudi pesmotvori, kjer se duhovi preveč prikazujejo, nimajo jasnosti in moči.

Gledé na delujoče predmete v obče lahko rečemo, da so v poeziji tako neobhodno potrebni, kakor čutnost v umetnosti sploh. A ker je sredilo, s katerim predstavlja pesnik predmete in njihovo dejanje, beseda, mora že beseda sama biti čutna. Da je beseda lahko čutna, to smo že dokazali, in torej tudi ni vsejedno, kak izraz si izbere pesnik za ta ali oni predmet.

Razločujemo namreč besede, katere so bolj konkretnega, t. j. čutnega, in besede, ki so abstraktnega, t. j. duševnega pomena. Konkretne besede nas vedno spominjajo določenih predmetov kake istinite reči, ali tudi kakega dejanja; abstraktnim besedam pa odgovarja ali nejasen ali pa največkrat noben čuten pojav. Na to razliko se mora pesnik zeló ozirati in torej besede iskati in izbirati. In zares imenujemo pesmotvor, v katerem je govor čuten in konkreten, lep, krepek, živahen itd., a nasprotno nam je pust, suhoparen, mèdel in mrtev tisti, kjer prevladujejo abstraktni izrazi. Da, ne le abstraktne besede zametuje pesništvo, ampak tudi take so ji zoperne, katere se rabijo le zaradi logičnega stika, namreč vezila ali partikule, n. pr. tedaj, torej, namreč, zakaj, češ itd. Vse te in take besede smatra poezija za mašila in se jih izogiblje, kar največ more, ter ljubi le celó priprost, navaden, nezamotan zlog. Poezija hoče biti čutnonazorna in zato sovraži vse, kar ji nazornost prikrajšuje in na kvar te pospešuje duševnost.

(Konec.)

V dnu zad stoje snežnikov velikani;
Polja, ki spred se sprósti, lepotije
Ti kaže bleski grad na levi strani:
Na desni griček se za gričem krije.
Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okol'co ta, podoba raja.

¹⁾ Glej Ilijada I. 495—530.

Književnost.

Ogled po bolgarski književnosti.

(Spisal Fr. Kovačič.)

(Dalje.)

Drugi znamenitejši pesnik iz dôbe preporoda je Nájden Gérov iz Koprivštice. Izučil se je v Odesi,

nekaj časa je bil učitelj v Plovdivu, pozneje pa ruski konzul. — Od l. 1845. je priobčeval svoje lirične in politične pesmi v raznih časnikih, posebej je pa izdal istega leta majhno pesem „Stojan in Rada“, leta 1860. pa v Carigradu „Pesnopoječ“. Spisal je tudi več knjig za šolsko rabo in izde-

loval rusko-bolgarski besednjak, ki pa ni prišel na svetlo.

Ksenofon (Rajko) Iv. Žinzifov je že kot dijak v Moskvi pisateljaval. Njegovo najmenitnejše delo je „Novob'lgarska zbirka“ (Moskva 1863). Poleg izvirnih pesmij se nahajajo v tej zbirki tudi prevodi v macedonskem narečju o Igoru, Libuši, Kraljedvorski rokopi in nekaj pesmij maloruskega pesnika Ševčenka. L. 1870. je izdal v Braili „Krvavo rizo“ (krvava srajca). Iz njegovih pesmij veje vroče, strastno rodoljubje in maščevalnost. Umrl je kot gimnazijski profesor v Moskvi l. 1877.

Ustanovitelj bolgarskega pripovednega slovstva je njegov tovariš Ljuben Karavélov iz Koprivštice, ki je pisal tudi ruski in srbski. Njegove najboljše pripovedi so: „Babuška Neda“, „Dončo“, „Hadži Načo“. — V svojih pesmih in pripovedih izkuša navdušiti svoje rojake za boj zoper Turka. Rekli smo že prej, da je urejal razne politične časnike. Odlikoval se je tudi na političnem polju. Bil je strasten prijatelj prevrata in zaklet sovražnik Turkom, predsednik tajnih prevratnih društev, vodja bolgarskih ustankov. Ali ko so mu vsi poskusi izpodleteli, pustil je politično polje ter se zadnja leta pečal le z leposlovjem in vzgojo. Umrl je l. 1879. v Ruščuku.

Nadarjen in prevraten pesnik je tudi Kristo Bótjov († 1876). Njegove pesmi so bile jako priljubljene in so močno vplivale na bralce.

Oče bolgarske drame je D. P. Vojnikov, ljudski učitelj, doma iz Šumna (tur. Šumla, na severni strani Balkana v izhodni Bolgariji). — Njegova najboljša dela so: „Pokrštenie na Prěslavski dvor“ (1868), „Veleslava, b'lgarska knjaginja“ (1870). Spisal je tudi nekoliko komedij. Njegove drame so jako vplivale na širše bolgarsko občinstvo.

Na leposlovnem polju se je odlikoval tudi Vasilij Drunev, od l. 1874. škof in kot tak se imenuje Kliment. Spisal je zgodovinski roman „Nesčastna (nesrečna) familija“ in pa dramo iz starobolgarske zgodovine „Ivanka, ubojec't (ubijalec) na Asěnja I.“ (Braila 1872), ki velja doslej kot najboljše dramatično delo v bolgarski književnosti.¹⁾

Tudi prevajalo se je prav mnogo v tem času. Bila je v tem neka strast, kakor bi hoteli svoje mlado slovstvo kar čez noč potisniti med velike svetovne književnosti. Izšlo je več prevodov iz Fénelona, Molièrea, Voltaire-a, Lessinga, Schillerja, Bulwerja, Weltmanna, Gogola i. dr.

Vse to je še sicer malo, ako primerjamo bolgarsko slovstvo z drugimi, ali gledé na silne ovire, s katerimi so se morali Bolgarji boriti na vse strani, je veliko in napredek je nagel.

Bolgarsko knjištvo od l. 1806.—1870. je opisal dr. Konstantin Jos. Jireček²⁾, dalje pa do no-

vejšega časa dr. A. Teodorov. — Do l. 1876., ko je Jireček dovršil svojo „Zgodovino Bolgarjev“, je v vsem bolgarskem slovstvu bilo kakih 800 knjig in 51 časnikov. Na leto je izšlo poprečno kakih 50 spisov. L. 1875. je izhajalo 14 časnikov, od teh štirje v Carigradu. Takrat so se bolgarske knjige na Turškem smele tiskati samo v Carigradu in v Ruščuku.

„Ne dá se tajiti“, pravi Jireček, „v mladi bolgarski književnosti nekaka nezrelost, ki ima svoj vzrok v nepopolni ali jednostranski izobrazbi večine pisateljev; toda izvirna dela zadnjih let vzbujajo velike nade za bodočnost.“¹⁾

II. Novejše bolgarsko slovstvo.

Rusko-turški boj l. 1877. je prinesel Bolgarjem po tolikih stoletjih krutega robstva zlato slobodo. V sv. štefanskem miru z dné 3. sušca 1878. se je priznala samostalnost bolgarske države, in berlinski kongres je 13. malega srpana istega leta Bolgarijo priznal za samostalno kneževino pod vrhovnim zaščitjem sultanovim.

Naravno je, da se je sedaj začelo novo življenje na Bolgarskem. Vse je bilo kakor brez glave. Dela je bilo veliko, ker v zadnjem boju je Bolgarija strašno trpela. Najprej je bilo treba urediti državno upravo, ali prav tu so nastale zmešnjave, ki še dandanes ovirajo duševni in gmotni napredek mlade države. Vse boljše moči požre politika; kdor je pisatelj, je tudi politik.

Vkljub temu se od tega časa bolgarsko slovstvo silno množi. — V novi ustavi se je proglasila sloboda tiska in odslej se je tiskalo silno mnogo. Največ se tiska seveda političnih spisov, za šolstvo in urade ter za druge vsakdanje potrebe. Tiskarne so se od l. 1878. množile tako, da jih je l. 1892. bilo že trideset. Kdor se na Bolgarskem peča s pisateljevanjem, obdeluje navadno več strok, kakor je že običajno, kjer je veliko dela pa malo delavcev. Isti pisatelj piše politične članke, pesmi, drame, romane, zgodovinske, statistične in gospodarske razprave in šolske knjige.

Dočim se je poprej pesništvo tesno oklepalo narodne pesmi in mu je bil poglavitni predmet boj za slobodo, povzdignilo se je sedaj mnogo više.

Kmalu po oslobojenju se javlja na pesniškem polju bivši in sedaj že umrli ministerski predsednik Štefan Nikolov Stambulov, takrat še mlad in goreč revolucionar. Ta bolgarski „Bismarck“ se je rodil l. 1855. v Trnovu. Bil je sin nekega gostilničarja; šole je dovršil doma, le nekaj malo časa je bil v Odesi. Že v mladosti se je odlikoval z zgovornostjo in nenavadno podjetnim duhom, ki si je znal pomoči v vseh okoliščinah. Njegovo politično

¹⁾ Jireček: „Das Fürstenthum 'Bulgarien“ str. 255.

²⁾ Knjigopis na novob'lgarska-ta knjižnina, Dunaj 1872.

¹⁾ Geschichte der Bulgaren 573.

delovanje je večini čitateljev znano, istotako njegova nasilna smrt po morilčevi roki dné 18. malega srpana leta 1895.

Iz vseh pesmij njegovih dije prevraten duh. V baladi „Vojvoda Dolaban“ je sarkastično opeval prvo bolgarsko ministerstvo l. 1879.

Drugi pesniki novejšega časa so: Konstantin Velickov iz Tatar-Pasardžika, živi sedaj kot slikar v Florenciji; mistični Stojan Michajlovski z izmišljenim imenom „De Profundis“, mladi dr. modroslovja D. Šišmánov, prestavljavec Schillerja, Lessinga, Goetheja, Rückerta, Bürgerja; — Ivan Dánev iz Ruščuka, D. Mišev, Macedonec Kitančev i. dr. Najznamenitejši pesnik bolgarski je pa Ivan Vázov iz Sopota, ki deluje v slovstvu od l. 1870. Šole je dovršil doma na Bolgarskem, a mnogo je potoval po Italiji in drugih deželah. Nekaj časa je živel kot izseljenec na Vlaškem, a po oslobojenju Bolgarije je postal predsednik sodišča v Berkovici. Pozneje je bil narodni poslanec in ud „stalnega odbora za izhodno Rumelijo“; sedaj pa živi v Sredcu, kjer izdaje leposloven list „Devnico“.

V pesništvu se je Vázov visoko povzdignil nad svoje vrstnike in se oddaljil od prostega posnemanja narodne pesmi. Njegove pesmi se smejo v vsakem oziru prištevati med najboljše v slovanskem umetnem pesništvu. — Tudi za jezik si je pridobil velikih zaslug, ker on je za pravo ustvaril Bolgarjem pravilen in lep pesniški jezik. Njegov zlog je gladek, izraževanje jasno in nekaj dostojanstven mir se razliva nad njegovimi poezijami.

Njegove pesmi so izšle v raznih časnikih, pa tudi v posebnih zbirkah. L. 1878. je izdal v Bukareštu „Oslobojenje“, leta 1879. v Sredcu „Vidul, tračka idila“, in „Gramada“, epos iz zahodno-bolgarskega narodnega življenja. Leta 1881. je izšla zbirka pesmij „Gusla“, l. 1884. „S polja in iz šume“, l. 1885. „Italija“, potopisni spomini, l. 1886. „Slivnica“, pesmi o srbsko-bolgarskem boju. Razven tega je prevajal Homerja, V. Hugo-a i. dr. — Tudi njegovi prozaični spisi iz mestnega in selskega življenja so prav mični. L. 1891. je izdal velik roman „Pod jarmom“ iz zadnjih let turškega gospostva na Bolgarskem.

Kot novelist je znan tudi Ivan E. Gešov. Narodno življenje je posebno lepo opisano v selskih pripovedih Veselinovih.

Dramatično pesništvo je še na slabih nogah. Domačih proizvodov in prevodov je sicer precěj, ali malo kaj dobrega. — Najplodovitejši dramatični pisatelj v novejšem času je Teodor Kristo Stánčov, ki prinaša na pozornico starobolgarske vladarje, turške paše, novobolgarske revolucionarje, bolgaro-ljubne Angleže in celó pustolovnega razkralja Milana.

V novejšem času sta izšli dve veseloigri Sterova: „Kapka krve“ (kaplja krvi) in „Ljubovta ili d'lga“ (ljubezen ali dolžnost). — Nekaj se

smé v tem oziru pričakovati od „Dobrodelnega gledališnega društva“ v Sredcu, ki je za l. 1893. izdalo „Dramatični almanah“.

Kakor poprej, tako se tudi sedaj slovstveno delovanje najbolj kaže v časopisju. Tu se vidi lep napredek, ker imajo že mnogo strokovnih časnikov. Tukaj bomo navêdli liste, ki so izhajali začetkom l. 1893.

Za mladino:

1. *Zvezdica, novo mesečno illustrovano spisanje za dëtca*. Izhaja v Sredcu vsak mesec, urejuje N. Bëlovëždov, stane dva leva (franka) na leto.

2. *Dëtinskata biblioteka*, izdaje Mih. Maksimoč u Solunu.

3. *Dëtinskata počivka (žabava), mesečno illustrovano spisanje za dëtca*. Urejuje D. Tončev v Silistriji, velja 2 l. (za ptuje dežele 2 l. 50 stotink).

Za dijaštvo:

4. *Izvor, illustrovano spisanje*. Urejujeta Iv. Ivanov in Trifonov v Ruščuku. Cena 5 l., na ptuje 7.

5. *Iskra, illustrovano spisanje za učenci i učeničky*. Urejuje Jurdanov; prinaša večinoma same prevode in velja 12 l., na ptuje 16.

Za leposlovje in znanstvo:

6. *Duma, literaturno, naučno, obštestverno spisanje*. Urejuje N. F. Činev. Cena 8 l., na ptuje 12.

7. *Mis'l, spisanje za navka, literatura i kritika*. Urejuje Kr'stev, velja 10 l., za druge dežele 12.

8. *Svëtlina*, časopis za nauk, obrt in umetnost, urejuje Jurdan Michajlov v Sredcu. Cena 15 l.

9. *Zapiski po mis'luta i života*. Urejuje A. K'rdzijeve, izhaja dvakrat na mesec in velja na ptuje 12 l.

10. *Den*, mesečnik za literaturo in znanost. Urejuje Janko Lak'zov v Šumnem. Cena izven kneževine 12 l.

11. *Utro, literaturno naučno illustrovano spisanje*. Izhaja v Bukareštu — lani prvič. Zdi se, da bo ta list postal jeden najboljših, kar jih imajo Bolgari. Velja za ptujce 10 l.

12. *Loža* (trta), mesečnik, izdaje „mladata književna družina“ v Sredcu, zbirajoč krog sebe mlajše pisatelje.

13. *Pomin'k* (delo), izdaje Todoranov v Ruščuku. Bolgarski pravniki so l. 1893. imeli tri strokovne časnike, dasi bi mnogo bolje bilo, ko bi se vse moči zbrale krog jednega.

14. *S'debena biblioteka*, urejuje J. N. Mintov, obravnava zakonarstvo, pravdnništvo in upravo. Cena 8 l.

15. *Juridičeski pregled*, urejujeta St. S. Bobčev in Mih. Iv. Madžarov v Plovdivu. Razlaga različna pravniška vprašanja, prinaša razlage važnejših postav in vladine naredbe.

16. *Juridičesko spisanje*, izdajejo Iv. Dančev, G. Zgurev in A. Kableškov v Sredcu.

17. Učitelji imajo svoj mesečnik *Trud* v Trnovu in *Literaturno-naučno spisanje v Kazanluku*.

18. Bolgarski stenografi, med katerimi ima naš rojak Anton Bezenšek največ zaslug, imajo svoj *Stenografičeski Věstnik* v Sredcu.

19. Glasbeni list je *Narodna Mužika* v Šumli.

20. Živinozdravniki imajo mesečnik *Veterinarna* v Sredcu.

21. Z družabnimi rečmi se peča *Semejnija život* (rodbinsko življenje), ki ga izdaje Ilija Dobrev v Varni, in pa *Ženski svet*, urejuje gospodična Teodora Najeva ravno tam. Ima prilogo za ženska ročna dela.

Pravoslavna duhovščina je že l. 1792. imela svoj tednik *Selanin*; je-li še sedaj izhaja, nismo mogli zvedeti. Amerikanski metodisti imajo dva časnika: v Samokovu *Domašen prijatelj* in pa *Zornico* v Carigradu. Katoliškega časnika še koncem l. 1892. ni bilo, jedino redemptoristi izdajejo letna poročila o svojem redu v bolgarskem jeziku.

23. Književna poročila in ocene prinaša *Kritika*, ki izhaja v Sredcu.

Navedli smo le najvažnejše poučno - zabavne časnike — o političnih ne moremo govoriti, ker bi zavzelo preveč prostora —, a izhaja jih še več v raznih bolgarskih mestih. Tudi vojaštvo, trgovci in drugi obrtniki imajo že svoje časnike.

Vazovo *Dennico* smo omenili že prej, nekatere druge še omenimo pozneje.

Razne stvari.

Poglavje iz zgodovine jugoslovanskih jezikov.

(Priobčil J. D.)

(Dalje in konec.)

A ne samo to dokazuje Jagić, da so bili Hrvatje in Srbi na današnjem ozemlju prav tedaj, kakor njih drugi bližnji sosedje, marveč krepko podpira tudi misel, da ime: „Hrvat, Srb“ nima z jezikoslovjem nič opraviti, ti imeni sta politiški. Slovani namreč se niso sami valili proti jugu in zahodu, temveč v zvezi z divjimi Obri. Ker pa je to ljudstvo tlačilo Slovane, zato so se jim uprli, jeden rod se je postavil vstaji na čelo, vstaja se je posrečila, rod-voditelj pa si je ustanovil politiško veljavo, in ime njegovo je zaslovelo. Tako je zaslovelo ime Hrvatov, ki je v slovanskem svetu običajno, tako je zaslovelo tudi ime Srbov, Bolgarjev, Čehov. Ta so sama politiška imena. Da je res tako, pokazalo se je kmalu potem, ko so Karloviči podjarmili Hrvate: njih ime je za nekaj časa izginilo, in prišlo je na površje narodno ime Sclavenia, kakor se nahaja v listinah iz one dōbe, ali pa zemljepisno ime Dalmacija.

Ako torej govori Konstantin Porfirogenet o Hrvatih in Srbih, ima v mislih vedno le politiško ime; o kaki notranji jezikovni sorodnosti posameznih rodov ne vé nič. Šele učeno 19. stoletje je dobilo častno nalogo, da je postavilo Konstantina za najvišjega sodnika v težkih vprašanjih o slovanskih narečjih, pravi Jagić — ne brez ironije. Hrvatje sami so se vedno zavedali, da njih narodno (etnografsko) ime je: „slovensko“, staroslovensko „slověnskъ“, „slavonicum“. Zato pa nespametno počenjajo mnogi novejši povestničarji, pristavlja modro Jagić, ki iz samega imena „Srb“ ali „Hrvat“ hočejo določiti meje, kako daleč segajo Hrvatje,

kako daleč Srbi. In vsakateri razteguje po svojem politiškem mišljenju dotično ozemlje kar najdalje mogoče. A popolnoma brez dovoljnih vzrokov. Nikoli, do danes, ni bilo dōbe, v kateri bi bili imeni Hrvatov in Srbov izpolnjevali celo ozemlje, katero je danes srbsko-hrvaško. Vedno so bili na tem ozemlju tudi obširni kraji, katerih prebivalci so govorili jezik „slověnskъ“, kar se je izgovarjalo po nekod „slovinski“, drugod „slovenski“. Tako je n. pr. na severu srbsko-hrvaškega ozemlja Slavonija, ki se je v domači obliki nazivala morda „slovenska zemlja“, v magjarski pa „szlovenszki orszag“ (Petretić). Segala je nekdanj do štirskje meje. — Drug kraj, ki se ni zval niti srbski, niti hrvaški, je bil Dubrovnik, kjer so govorili le „slovinski“. V južni Dalmaciji n. pr. še danes narod ne govori niti hrvaški niti srbski, ampak „naški“. — Ob sklepu tega zgodovinskega preiskavanja se mi vriva misel: zakaj smo neki mi Slovenci ohranili samo narodopisno ime? Ali mar ne zato, ker drugega nikdar nismo imeli, ker se nikdar nismo povzpeli do nikakoršne politiške sile?

V drugem delu svoje razprave pa pobija profesor Jagić z jezikoslovnega stališča gori omenjeni nazor Kopitarjev in Miklošičev o južno-slovanskih jezikih. V tej zmoti je tičal že slavni Dobrovský, ki je razvrstil slovanske jezike, kakor znano, v dve skupini. A: ruski, slavica vetus, Illyrica s. Serbica, Croatica, Slovenica s. vindica. V B-skupini našteva severne jezike. Hrvaško je bilo Dobrovskemu samo kajkavsko narečje na Hrvaškem, vse drugo mu je bilo ilirsko ali srbsko. Kopitar ni prišel dalje. Videč, da je takrat tako zvano hrvaško (t. j. kajkavsko) slovenskemu najbližje, bil je zelo nezadovoljen, da so se v Zagrebu jeli vedno bolj ozirati po štokavščini. Celó tako daleč se je v svoji nevolji spozabil, da je leta 1840. zagrebškim slovstvenikom

pisal, da, če že hočejo vsekako opustiti svoje krajevno narečje, naj se rajši poprimajo nemščine ali pa magjarščine. (Hesych. 60.) In Miklošič je še v drugi izdaji svoje „Lautlehre“, stran 302 zapisal: „Hier möge noch bemerkt werden, dass mir serbisch und chorwatisch als zwei Sprachen gelten und dass ich den Ausdruck jezik srpski ili hrvatski für falsch halte. Selbstverständlich darf diese Ansicht nicht als Versuch gedeutet werden, beiden Völkern die Bahnen der Politik zu weisen: sie bedürfen einander.“ Zadnja opazka, pravi Jagić, je pač odveč, ker to vé vsak, da jezikoslovje s politiko nima nič opraviti. Pa tudi vsa teorija o dveh jezikih, srbskem in hrvaškem, je popolnoma napačna. Če sta to res dva jezika, zakaj pa pravi Miklošič, da ni vredno vsakega posebej obravnavati, in ju tudi res vedno skupaj obdeluje in primerja s staroslovenščino? Zabredel je v tako zmoto, ker je preveč verjel Grku Porfirogenetu in pa, ker je a priori iskal dualizma, kjer ga ni. Besedici: *što* in *ča* nikakor ne moreta biti povod, da bi govorili o dveh jezikih. V istini je jeden jezik, obstoječ iz mnogih narečij, ki pa nimajo določenih mej, ali še bolje: govoriti ne moremo o jeziku, ampak le o množici narečij.

Dve narečji sta si tem sorodnejši, čim bližji sta si krajevno. Slovenska in bolgarska narečja so krajevno najoddaljenejša, zato tudi najmanj sorodna. Hrvaška in srbska pa so med obojimi v pravi organski zvezi, kar je nov dokaz, da je pripovedka Konstantinova o poznejši doselitvi Hrvatov in Srbov med Slovence — prazna bajka. Ako bi se bili res pozneje naselili in iz čisto drugih krajev, kakor trdi Grk, ne bi bilo med slovenskimi in hrvaškimi narečji po jedni, in srbskimi in bolgarskimi po drugi strani, nobene zveze. Tako pa tvori hrvaško-srbski jezik več členov v južno-slovanski jezikovni verigi. Če pravimo: v južno-slovanski jezikovni verigi, je to rečeno s premislekom; zakaj danes ne zidamo več južno- in severo-slovanske jezikovne skupine, ampak govorimo o narečjih, ki so liki členi jedne verige. Z več vzgledi dokazuje Jagić, kako se res kaže prehod iz narečja v narečje. Naj navedem le jeden dokaz. Slovenci delamo prihodnjik s pomožnim glagolom: *bodem*; okolu Zagreba govore še tudi tako: *n. pr. budem čekal*; čim dalje greš proti vshodu, tem bolj se rabi pomožnik: *hoću, ću*, pri Bolgarih pa: *šte (шѣ)*. Vshodno-srbska narečja se vjemajo z bolgarskimi, zahodna s hrvaško-slovenskimi. Značilen za vsa južno-slovanska narečja je veznik „*da*“, za kar imajo Rusi: „*что*“, Poljaki „*iz*“, Čehi „*že*“. Lahko bi imenovali južno-slovanska narečja po tem znaku: „*da*“-jeziki. O kaki izposojitvi tukaj ni govora, vzrok je staro sosedstvo. Običajna delitev narečij v *što*-, *ča*-, kaj-narečje ni znanstvena.

Povzemimo še jedenkrat poglobitne misli cele razprave: a) Sloveni v VI.—VII. stoletju niso bili

več jedna sama jezikovna jednota, pač pa je bila sorodnost drug v drugega prehajajočih narečij tako velika, da bi se bil lahko napravil jeden književen jezik, ako bi bile versko-politiške razmere ugodnejše. b) Niti v novejšem jezikovnem razvoju niti v starejših oblikah se ne dá trdno določiti meja, kje se začenjajo in nehajo slovenska, kje srbsko-hrvaška, in kje bolgarska narečja. Prehodi se vršé polagoma. Glaso- in oblikoslovne posebnosti slovenščine segajo v srbsko-hrvaška, zlasti zahodna narečja, in istotako posebnosti srbo-hrvaščine v bolgarščino, zlasti zopet zahodno. c) Hrvaščino in srbščino ločiti v dva jezika, za to pač nimamo znanstvenega povoda. Obojno slovstvo je sicer res ločeno zbok raznih zaprek, zlasti tudi razlike v veri in pisavi, toda ta nevesela prikazen hitro lahko izgine, kolikor bolj bi napredovala prava omika. Dvojno slovstvo jezika kot takega ne preminja nič. d) Števila narečij in njih razmerja do književnega jezika še ni mogoče določiti. Zanimivo in za nas Slovence častno je to, da Jagić priznava: najbolj so preiskana slovenska narečja, a tudi tu je severovshodno še premalo znano. Žal, da neki slovenski učenjak, ki je v tem oziru storil morda največ, ne govori tako pohvalno. Pred kratkim mi je pisal: „Celó Hrvati so se pričeli zdaj živo zanimati za svojo tako dolgo zanemarjeno dijalektologijo, samo pri nas je vse pri starem. Naši . . . ali nimajo časa ali pa volje. Samo kak popularen spis še kdo skuje in misli, da si je pridobil s tem zasluge za znanost.“ Marsikdo, ki je v to poklican, bi lahko sestavil opis (vsaj v glavnem osnutku) narečja svojega domačega kraja.

Ob koncu poročila ne morem zamolčati, kako dober vtisek je napravila na-me mirna pisava Jagićeva. Tako naravnost se je po robu postavil zoper trditve velikana Miklošiča in tako dobro je vse podprl z dokazi, in vendar nikjer nobene ostre, žaljive besede; kjer le more, ga izgovarja, in z največjim spoštovanjem ga imenuje svojega „nepozabnega prijatelja“.

Najstarejši umetelniški slovanski spominik in njegova zgodovina.

Kakšen spominik je neki ta, poreče marsikateri bralec. Najbolj češčena je bila v Rimu slika svetega Petra in Pavla. In ravno o tej sliki in njeni zgodovini je napisal zanimljivo razpravo profesor dr. Luka Jelić v „Sborniku jugoslavenskih umjetnih spomenika. Prvi svezak. U Zagrebu 1895“. Ker je ta knjiga draga — 2 gld. — najsi ima komaj 40 strani, ne pride mnogim v roko. Ali imenitno in tehtovito je za vsakega Slovana, znati nekoliko o tej podobi in vedeti njeno zgodovino.

V vatikanski baziliki sv. Petra v Rimu se hrani slika, okovana v bakreni škatlici z debelim steklom, predočujoča sv. Petra in Pavla. Zaradi svoje sta-

rosti je slovita in češčena kakor malokatera druga v cerkvi. Štirikrat na leto jo izpostavljajo v češčenje, namreč o božiču, o velikonoči, na svetega Petra in Pavla dan in na dan posvečenje bazilike, to je 18. listopada; na velikonočni ponedeljek se očito kaže ljudstvu. Različno je mislilo ljudstvo o tej sliki in razno je bilo tudi o nji mnenje učenjakov. In prav o tem-le razpravlja učeni pisatelj v rečeni knjigi. Da vidimo!

Okoli l. 1150. je opisal Peter Malijev vse imenitnosti vatikanske bazilike. Duhovnik Roman je popolnil ta opis l. 1192. in prvi piše o tej sliki; pravi, da je ista kakor slika, katero je pokazal sveti Silvester cesarju Konstantinu. To Romanovo izročilo je trajalo štiri stoletja. L. 1569. sta bila v Rimu dva ruska škofa, Hipacij Pocij Vladimirski in Ciril Trlecki Ostrožinski zastran združenja cerkvá pri Klementu VIII. Ugledavša sliko sv. Petra in Pavla ter napis, takoj spoznata, da je „ruski“. Pa vkljub temu še ni odzvonilo Romanovemu mnenju in izročilu, kakor pričajo poznejši opisi slike, od katerih omenim le nekatere. Leta 1749. pové ustno svoje misli Garampiju, — kakor ta piše — učeni J. S. Asseman, rekoč: slika je naslikana ali za Nikolaja I. ali pa Hadrijana II. l. 858.—872. t. j. ob času Cirila in Metoda in je slovanskega izvira. Kako in zakaj ni J. S. Asseman očito razglasil svojih mislij, ne vemo. L. 1850. že očito govori kardinal Bartolini v pismu Lucidiju, da rečena slika ni tako stara, kakor se je mislilo, namreč od l. 337., ko je bil krščen Konstantin. Zakaj gledé na slovanski napis „gli antichi caratteri slavi“, treba reči, da jo je izdelal grško-ruski umetelnik. Potemtakem ni starejša od l. 867., po priliki od one dôbe, ko sta sv. Ciril in Metod krstila Ruse (str. 9.). Leta 1857. pa je pisal o tej sliki Hrvat J. Kukuljević Sakcinski, kateri ima največ zaslug za znanstveno preiskovanje te slike. Tudi dr. Fr. Rački je l. 1860. več o njej pisal, pa je bil s kraja nasprotnega mnenja kakor Kukuljević. Zato je pa dal kardinal Bartolini l. 1881. sliko na novo pregledati od strokovnjakov in veščakov v slikarstvu in slovanskem pismu. Slikar Lais se izreče za IX. vek in Bartolini potrди mnenje J. Kukuljevića, kateri je tudi bil za tisto dôbo. Rački je pozneje popustil nekoliko svoje prejšnje mnenje. Celo prvi veščak in strokovnjak v starinoslovju G. B. Rossi si ni upal izreči se odločno o starosti slike. Dr. L. Jelić je o tem pisal že l. 1892., ko še ni dovršil svojega preiskovanja (str. 15.). Zdaj pa je kritično vse proučil o tej sliki in prišel do tega-le rezultata: Sliko je naslikal sv. Metod v spomin, ko je bil posvečen za škofa za Hadrijana II. dné 5. svečana 868. S svojim bratom sv. Cirilom jo je iz hvaležnosti položil na grob sv. Petra. Tu je visela tri stoletja in na to se odstranila in pozabila. Druge

polovice XII. stoletja je napis na njej, spominjajoč na Konstantina (Cirila), ki jo je daroval z bratom Metodom, začel vse zanimati. Zaradi tega so jo imeli za sliko cesarja Konstantina. Ko so v XV. stoletju predelovali vatikansko baziliko, prišla je slika na stari svoj prostor, kjer se še sedaj hrani v veliki časti. In to je iz umetniškega stališča jedini najstarejši slovanski spominik. *Fr. S. Lekše.*

Naše slike.

Na str. 543. poslednje šte. smo pokazali podrtijo v župni cerkvi vodiški. Taka je bila cerkev takoj po potresu. Danes je še mnogo žalostnejša: obok je ves podrt, stene razpočene, razsipina pokriva tla na visoko; celó velik del tlaka se je udril zaradi silnega udarca, ko se je nanj podrli obok, in v podzemne rakve se ozira žalostni ogledovalec. — Sv. Frančišek zamaknjen (str. 552—553). Ta slika nam kaže sv. Frančiška Asiškega (1182—1226), ko je zamaknjen na gori Alverniji. Umetnik Filip Lauri si misli svetnika v slanju, ko posluša nebeške glasove angelske. Njegov duh je — rekel bi — zapustil telo, zato je njegov život kakor v trdnem spanju. — Slika je jako lepa in pomenljiva in priča, da je umetnik res umeval svoj predmet. — Opatija. Za danes podajemo samo nekaj slik iz Opatije; še druge slike in opis objavimo, ako Bog dá, kmalu. Jednako omenimo kmalu Postojno.

† **Anton Sušnik.** Naši naročniki poznajo živahnega pripovedovalca, ki je v našem listu objavil nekoliko drobnih spisov. Dné 24. minulega meseca je nagloma umrl zaradi krča v želodcu v najboljši moški dôbi. Da ga čitatelji bolje spoznajo in se ga spomnijo ob njegovi mučni in žalostni smrti — niti sv. zakrametov mu niso mogli podeliti —, podajemo danes dve mali sliki iz njegovega peresa. Pokojnik je bil korektor v Bambergovi tiskarni, pa je sodeloval skoro pri vseh slovenskih listih brez razločka. Najrajši je pisal kratke črtice in drobne slike. Te so se mu tudi najbolj posrečile. Čim daljši je bil spis, tem težje mu je šlo v tehniki, kakor kaže njegov „Posavček“ v „Slov. knjižnici“. Ker se je moral težko boriti za vsakdanji kruh, zato se razodeva v vseh spisih neka naglica in vihravost. Rad je zajemal iz čeških listov in virov snovi za svoje izdelke, ker je nekaj časa bival v zlati Pragi. — Temperamenta je bil jako živahnega; nravi nekako strastne, kar je bilo kolikor toliko krivo, da je bil nesrečen v poslednjih letih svojega življenja. A srca je bil dobrega in vnetega za to, kar je videl plemenitega in lepega v slovstvu in življenju. Zato mu bodi Bog usmiljen in mu daj tam pokoj, katerega ni našel tukaj!

Reki sedmerih modrijanov.

Γινώμαι τῶν ἐπὶ σωφῶν. (Podaje p. L. H.)

I. Solon, Salaminec.

1. Previdnost (razumnost) se odlikuje mimo drugih vrlin toliko, kolikor vid mimo drugih čutov.
2. Krepostnega človeka hvali.
3. Spoznaj pravico.
4. Časti bogove.
5. Imej bogove za prijatelje.
6. Stariše spoštuj.
7. Če kdo starišev ne živi, naj bo brezčasten (izobčen).
8. Mimo starišev ni tebi nič pristojnjšega.
9. Ne prisegaj (ne rabi prisege).
10. Jednakost ne dela vojske.
11. V resnobnih rečeh se uri (pečaj se z resnobnimi rečmi).
12. Resničnost podpiraj (resnice se drži).
13. Ne laži, marveč resničaj.
14. Vprašan, zakaj ni za morilca lastnega očeta nastavil postave, odgovoril je: Ker nisem pričakoval (da bi kdo očeta usmrtil).
15. Pošten in vrl značaj imej za zanesljivejši od prisege (moštvo več velja, kakor prisega).
16. Razum postavi za voditelja.
17. Če veš, molči.
18. Presekaj si govoričenje z molčanjem, molčanje pa (pretrgaj) po ugodni priliki.
19. Neznane reči sklepaj (τεκμαίρου) po očitnih; kar pa si spoznal, ne govori.
20. Nekdaj vprašan od Periandra pri pijači — ko je slučajno molčal —, ali molči iz neumnosti, ali iz pomanjkanja besedij, rekel je: Noben norec bi ne mogel molčati pri obedu.
21. Prijatelje spoštuj; prijateljem pomagaj.
22. Prijateljev si ne pridobivaj naglo; ktere pa si pridobil, ne zametuj jih naglo.
24. Varuj se sladnosti; zakaj ona rodi bridkost.
23. Sitost se rodi iz bogastva; ošabnost pa iz sitosti (torej ošabnost nastane iz bogastva).
25. Ne bodi predrzen.
26. Ne zavidaj nikomur.
27. Umrlega človeka naj nihče slabo ne ogovarja.
28. Vladaj, ko si se preje učil pokoriti se; zakaj, ako si se naučil pokoriti se, boš znal tudi vladati.
29. Državljanom svetuj ne najprijetnejše, marveč najkoristnejše stvari.
30. Ne stavi se za sodnika; če ne, boš propadlemu (tistemu, ki je izgubil pravdo) sovražnik.
31. Premlad človek naj ne bo niti načelnik niti svetovalec, ko bi se zdel še tako razumen.

32. Vprašan, kako ne bi se godila krivica v državi? Ko bi se jednako srdili nepoškodovani, kakor poškodovani, odgovori on.

33. Vprašan, v katerem mestu se najbolje stanuje, rekel je: V katerem se kaže ne manj nepoškodovanih kakor poškodovanih, in kjer se kaznujejo krivični.

34. Od nekoga vprašan, kako se najbolje vladajo države, reče: Ako se državljani pokorijo načelnikom, načelniki pa postavam.

35. Tistemu mestu se godi najbolje, kjer navadno čislajo vrle može; najslabeje pa, kjer čislajo hudobne.

36. Ko so ga nekoč grajali, da je najel zagovornika, ko je imel pravdo, reče: Saj tudi palačo najamem, kadar imam obed (t. j. kadar povabim goste na obed).

37. Samosilstvo je lepa trdnjavica, toda odhoda nima.

38. Kralj in samosilnik bi postal pač slaven mož, ako bi državljanom priredil ljudovlado (demokracijo) iz samovlade (monarhije).

39. Proti svojim bodi krotak.

II. Kleobulus, sin Evagora iz Linda.

1. Kreposti je lastno, da sovraži hudobijo.
2. Misli kaj misli vrednega.
3. Prave omike je malo na svetu, govoričenja mnogo.
4. Sumničenja se zdržuj.
5. Bodi bolj sluhaljubljen nego jezikoljubljen; bolj ukaželen, nego neumen. (Rajši poslušaj, nego govori; ljubi nauk in modrost.)
6. Čuvaj bogoljubnost. (Ohrani pobožnost.)
7. Nič ni častnejše mimo molitve.
8. Očeta moraš spoštovati.
9. Stariše presezi v strpnosti (stanovitnosti).
10. Za pravico se odloči.
11. Krivico sovraži.
12. Državljanom svetuj najkoristnejše stvari.
13. Kar sovražiš, tega ne stôri drugemu.
14. Spoštuj blago sosedovo in čuvaj kakor svoje.
15. S silo ne delaj ničesar.
16. Sovraštva poravnaj.
17. Nikar ne zametuj slabejšega (manjšega).
18. Ne hrepeni po ptujem.
19. Najbolj razumno ravna ljudstvo, kjer se podložniki bolj bojijo graje, nego postave.
20. Pač najbolj časten — misli — postane kralj in samosilnik, če nobenemu državljanov ne zaupa.
21. Laž naj sovraži vsak, ki je razumen in moder.
22. Lažnivi temelj pokvari življenje.

23. Pripravi si blagoglasen jezik.
24. Zdrži se zloglasne govorice.
25. Ne smejaj se zasramovanim, zakaj zameriš se jim.
26. Dobro vadi telo in dušo.
27. Ne butaj v nevarnost (ne bodi predrzen).
28. Kdor je sovražnik narodov, ta je sovražnik v vojski. — Lat.: Populi inimicus — hostis appellatur.
29. Uči se sreče izpremembo vrlo prenašati.
30. Kadar si srečen, ne bodi nikdar ošaben; kadar si v zadregi, na bodi malosrčen.
31. Sladnost króti.
32. Mera vsemu je korist.
33. Dobrim dobro stôri.
34. Prijatelju izkazuj dobrote, da bo boljši prijatelj; sovražnika stôri prijatelja. Varovati se je treba grajanja prijateljev in zalezovanja sovražnikov.
25. Spominjaj se dobrote, ki si jo prejel.
36. Tista hiša se vidi najboljša, v kateri jih ima gospodar več, kateri ga ljubijo, nego, kateri se ga boje.
37. Kakor bi ti ne hotel v veliki in pozlačeni ladiji jadraje potopiti se, tako ne želi, da te v preveliki in bogati hiši sedečega stiskajo bridkosti in težave.
38. Skrbi za hišo.
39. Kadar kdo gré iz dóma, naj premišluje, kaj ima delati, in kadar se vrne nazaj, naj premisli, kaj je storil.
40. Ženi se pri enakorodnih; zakaj če vzameš ženo pri velikaših, dobiš gospodarje, ne sorodnikov.
41. Ženi si ne dobrikaj vpričo ptujcev, tudi se ne prepiraj z njo: zakaj prvo pomenja norost, drugo divjost.
43. Ljube otroke odgoj.
43. Pijanega hlapca nikar ne tepi; ker zdelo se bo, da si tudi ti pijan.

III. Chilon, Lakedajmonec.

1. Vprašan, kaj dela Bog, odgovori: Visoko ponižuje, nizko povišuje.
2. Umrljivim stvarjem ne zavidaj.
3. Ne hrepêni po nemogočem.
4. Časti starost.
5. Spoštuj starejše.
6. Postavam bodi pokoren.
7. Drži se modrosti.
8. Šege (navade) in značaje preiskuj.
9. Ne sumniči nikogar.
10. Vprašan, po čem se razlikujejo omikani od neomikanih, pravi: Po dobrih nadah.
11. Težko je: Skrivnosti zamolčati, prazni čas dobro obrniti, krivico prenašati.
12. Bratu nevoljnemu, da ni Efor postal, ko je bil on Efor, dé: Jaz znam krivico trpeti, ti pa ne.
13. Pridobivaj si po pravici (pravično).
14. Spravi se z krivičnimi.
15. Sovraži obrekovanje.
16. Varuj se nesramnostij (beži pred njimi).
17. Čuvaj sam nad saboj.
18. Spoznaj samega sebe.
19. Vprašan, kaj je najtežje, — reče: spoznati samega sebe, češ, iz lastne ljubezni vsakdo mnogo prideva samemu sebi.
20. Na kamenu se zlato poskuša in očisti lice; na zlatu pa se kaže značaj dobrih in zlobnih ljudi.
21. Nikar ne preti nikomur; to je žensko.
22. Ne preti blagorodnim (izobraženim); to ni lepo.
23. Jezik naj ne prehiteva pameti.
24. Brzdaj jezik, zlasti pri pijači.
25. Pri vinu ne govori mnogo; grešil boš.
26. Ne govori slabo o bližnjih; če ne, boš slišal, kar te bo žalilo.
27. O umrlem ne govori slabo; marveč blagruj ga.
28. Ko se je nekdo žalostil o svojih nadlogah, dé: Ko bi ti umel nadloge vseh, manj bi bil nevoljen zaradi svoje.
29. Počasi hodi k prijateljem na obed, hitro teci o nesreči.
30. Če potrošiš za to, česar ni treba, boš na pičlem v tem, česar je treba.
31. Nesrečnemu se ne posmehuj; usoda je občna.
32. Kdor se preveč peča z nepotrebnimi rečmi, njega zaničuj.
33. Jezo (strast) kroti.
34. Vadi se v zmernosti (zmernost imej v navadi).
35. Rajši si vóli škodo nego sramoten dobiček; ona le jedenkrat zaboli, ta pa boli skozi in skozi.
36. Bogastvo je bolj služabnik hudobije, nego vrline.
37. Kaj je bogastvo? — zakladnica hudega, popotnica nesreč, voditelj hudobije (zlobnosti).
38. Bogastvo, ki je nastalo iz hudobnega dejanja, je pridobljeno kot očitna stramota.
39. Varuj čas (dobro porabi čas).
40. Drži se samote.
41. Ne bodi nadležen.
42. Večini ugajaj.
43. Če si mogočen, bodi krotak, da te bodo bližnji bolj spoštovali nego se te bali.
44. Na potovanju se ne podvizaj prehitevat (nikar prenašlo ne hodi).
45. Najboljša država je tista, katera najbolj posluša postave, najmanj pa govornike.
46. Hiša mora biti podobna samovladni državi.
47. Lastno (domačo) hišo dobro vlada.